

Social- och hälsovårdsutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om utkomststöd, 64 § i lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården och 10 § i lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om utkomststöd, 64 § i lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården och 10 § i lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte (RP 116/2025 rd): Ärendet har remitterats till social- och hälsovårdsutskottet för betänkande och till grundlagsutskottet och arbetslivs- och jämställdhetsutskottet för utlåtande.

Motion

I samband med propositionen har utskottet behandlat följande motion:

- lagmotion LM 17/2024 rd Petri Honkonen cent m.fl. Lagmotion med förslag till lag om ändring av 11 § i lagen om utkomststöd.

Utlåtanden

Utlåtande har lämnats av

- arbetslivs- och jämställdhetsutskottet AjUU 11/2025 rd
- grundlagsutskottet GrUU 52/2025 rd

Sakkunniga

Utskottet har hört

- konsultativ tjänsteman Anu Kangasjärvi, social- och hälsovårdsministeriet
- övermatematiker Tapio Isolankila, social- och hälsovårdsministeriet
- specialsakkunnig Ritva Liukonen, social- och hälsovårdsministeriet
- regeringsråd Timo Meling, arbets- och näringsministeriet
- referendarieråd Lotta Hämeen-Anttila, riksdagens justitieombudsmans kansli
- biträdande justitieombudsman Maija Sakslin, riksdagens justitieombudsmans kansli
- barnombudsman Elina Pekkarinen, barnombudsmannens byrå
- sakkunnig Elisa Virkola, äldreombudsmannens byrå
- ordförande Pasi Moisio, Kommittén för social trygghet
- professor Heikki Hiilamo, Helsingfors universitet

Betänkande ShUB 29/2025 rd

- forskare Tuija Korpela, Folkpensionsanstalten
- chef för kompetenscentret för utkomststöd Tomi Ståhl, Folkpensionsanstalten
- utredningschef Paula Saikkonen, Institutet för hälsa och välfärd (THL)
- forskningschef Jussi Tervola, Institutet för hälsa och välfärd (THL)
- ledande sakkunnig Satu Koskela, Klient- och patientsäkerhetscentret
- specialsakkunnig Ellen Vogt, Vårdsområdesbolaget Hyvli Ab
- direktör Minna Backman, Garantistiftelsen sr
- specialsakkunnig Anna Järvinen, SOSTE Finlands social och hälsa rf
- styrelseledamot Linnéa Partanen, Finlands nätverk mot fattigdom EAPN-Fin
- professor (emeritus) Pentti Arajärvi
- professor Toomas Kotkas
- professor Eeva Nykänen.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- justitieministeriet
- undervisnings- och kulturministeriet
- diskrimineringsombudsman Rainer Hiltunen, diskrimineringsombudsmannens byrå
- Migrationsverket
- Ålands landskapsregering
- Diakonissanstalten i Helsingfors
- Sininauhasäätiö
- Ungdomssektorn rf
- Närståendevårdarnas förbund rf
- Finlands Apotekareförbund rf
- Työttömien Keskusjärjestö ry
- Handikappforum rf
- professor (emerita) Raija Huhtanen
- biträdande professor Anu Mutanen
- professor Veli-Pekka Viljanen.

Inget yttrande av

- dataombudsman Anu Talus, dataombudsmannens byrå.

PROPOSITIONEN OCH MOTIONEN

Propositionen

Regeringen föreslår att lagen om utkomststöd, lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården och lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte ändras.

I enlighet med föresatserna i regeringsprogrammet för regeringen Orpo ska regeringen genomföra en sådan totalreform av utkomststödet som stärker individens förmåga att klara sig självständigt, minskar det långvariga beroendet av utkomststöd och klargör utkomststödet som en förmån som beviljas i sista hand och som kräver prövning. Enligt propositionen stärks skyldigheten för den som ansöker om utkomststöd att anmäla sig som arbetslös arbetssökande som söker

Betänkande ShUB 29/2025 rd

heltidsarbete och situationerna där skyldigheten att anmäla sig inte föreligger blir färre. Om en person som ansöker om grundläggande utkomststöd inte anmäler sig som arbetslös arbetssökande som söker heltidsarbete eller inte ansöker om primära förmåner, kan personens grunddel sänkas med 50 procent. Det ska göras smidigare att sänka utkomststödet grunddel med 20 och 40 procent på grund av sanktioner som berör utbetalningen av en arbetslöshetsförmån som den som ansöker om utkomststöd får och det ska säkerställas att sänkningen gäller alla de situationer där utbetalningen av arbetslöshetsförmån avbryts på grund av förmånstagarens arbetskraftspolitiskt klandervärda förfarande. I alla situationer där grunddelen sänks, kan sänkningen endast göras om den inte äventyrar den utkomst som oundgängligen behövs för att trygga ett människovärdigt liv och sänkningen inte heller i övrigt kan anses oskäligen.

Enligt regeringsprogrammet eftersträvas också en besparing inom statsfinanserna genom reformen av utkomststödet. I propositionen föreslås det att nivån på utkomststödet grunddel sänks med tre procent för ensamstående personer som fyllt 18 år och för personer som fyllt 18 år som bor tillsammans med sina föräldrar samt med cirka två procent för andra personer som fyllt 18 år. Förvärvsinkomstavrdraget på 150 euro i samband med utkomststödet slopas för personer som fyllt 18 år. Dessutom slopas för deras del också prioritet för andra inkomster och understöd som anses ringa. Hälso- och sjukvårdsutgifter som beaktas som övriga grundutgifter ska begränsas till nödvändiga hälso- och sjukvårdsutgifter.

Kommunernas finansieringsandel av det grundläggande utkomststödet höjs enligt förslaget till etthundra procent i fråga om de mottagare av utkomststöd som är mellan 18 och 24 år och i vars familj det inte bor personer i annan ålder. Detta ersätts till kommunerna genom statsandelssystemet för kommunal basservice. Propositionen innehåller också andra förslag vars syfte är att stärka stödtagarens skyldighet att använda sin inkomst för sitt eget uppehälle eller hyran till bostaden eller för att göra behandlingen av det grundläggande utkomststödet snabbare, smidigare, tydligare eller enklare.

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2026 och avses bli behandlad i samband med den.

De föreslagna lagarna avses huvudsakligen träda i kraft den 1 februari 2026.

Lagmotionen

LM 17/2024 rd. I lagmotionen föreslås det att förvärvsinkomsterna för ett minderårigt barn i fortsättningen inte ska påverka de inkomster som ska beaktas i föräldrarnas ansökan om grundläggande understöd.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

Regeringen föreslår att lagen om utkomststöd (1417/1997), lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården (703/2023) och lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte

Betänkande ShUB 29/2025 rd

te (189/2001) ändras. Syftet med propositionen är att främja individens förmåga att klara sig på egen hand, minska det långvariga beroendet av utkomststöd och förtydliga utkomststödet som en tillfällig stödform som beviljas i sista hand. Dessutom är syftet att balansera statsfinanserna och dämpa ökningen av utgifterna för utkomststöd.

Genom de ändringar som föreslås i lagen om utkomststöd stärks skyldigheten för den som ansöker om utkomststöd att söka heltidsarbete och primära förmåner. Enligt propositionen ska utkomststödet grunddel sänkas med 50 procent om sökanden utan godtagbart skäl har låtit bli att söka heltidsarbete eller låtit bli att ansöka om en primär förmån. Dessutom föreslås det att det ska göras smidigare att sänka utkomststödet grunddel med 20 och 40 procent på grund av arbetskraftspolitiskt klandervärt förfarande hos den som ansöker om utkomststöd. Syftet med ändringarna är enligt propositionen att säkerställa att sänkningen gäller alla de situationer där utbetalningen av arbetslöshetsförmån avbryts på grund av förmånstagarens arbetskraftspolitiskt klandervärda förfarande.

Regeringen föreslår också att nivån på grunddelen i det grundläggande utkomststödet sänks, att förvärvsinkomstavrdraget för utkomststödet slopas och att företrädesrätten för andra inkomster och likaså prioriteten för andra inkomster och understöd som anses ringa slopas. Hälso- och sjukvårdsutgifter som beaktas som övriga grundutgifter begränsas till nödvändiga hälso- och sjukvårdsutgifter.

År 2024 beviljades 256 000 hushåll och 377 000 personer utkomststöd, det vill säga 7 procent av hela befolkningen. Hälften av utgifterna för det grundläggande utkomststödet finansieras med statliga medel och hälften med kommunernas finansieringsandel. Utgifterna för det grundläggande utkomststödet uppgick 2024 till sammanlagt 825 miljoner euro och beräknas 2025 uppgå till 1088 miljoner euro enligt den kompletterande budgetpropositionen (RP 191/2024 rd). Propositionen beräknas minska utgifterna för det grundläggande utkomststödet med sammanlagt 188 miljoner euro och öka utgifterna för arbetsmarknadsstödet med 148 miljoner euro och skatteinkomsterna med 30 miljoner euro från och med 2027. Konsekvenserna för förmånsutgifterna är mindre 2026, eftersom de föreslagna ändringarna träder i kraft den 1 februari 2026 och de tidigast gäller utkomststödet för mars 2026. Sammantaget bedöms propositionen minska förmånsutgifterna med 70 miljoner euro inom den offentliga ekonomin och öka skatteinkomsterna på 2027 års nivå. Reformen beräknas öka Folkpensionsanstaltens verkställighetskostnader med cirka 10 miljoner euro och Arbetskraftsmyndigheternas verkställighetskostnader med cirka 7 miljoner euro. Dessutom beräknas reformen öka sysselsättningen med cirka 1 200 personer, vilket bedöms stärka de offentliga finanserna med cirka 29 miljoner euro.

Bakgrunden till propositionen är föresatsen i regeringsprogrammet för regeringen Orpo enligt vilken regeringen ska genomföra en totalreform av utkomststödet vilken stärker individens förmåga att klara sig självständigt, minskar det långvariga beroendet av utkomststöd och klargör utkomststödet som en förmån som beviljas i sista hand och som kräver prövning.

Social- och hälsovårdsutskottet ställer sig bakom propositionens syften och tillstyrker lagförslaget med de ändringsförslag som föreslås i detta betänkande och som främst följer av grundlagsutskottets utlåtande (GrUU 52/2025 rd). De föreslagna ändringarna stärker det grundläggande utkomststödet som en behovsprövad och tillfällig förmån som beviljas i sista hand. Också

Betänkande ShUB 29/2025 rd

arbetslivs- och jämställdhetsutskottet (AjUU 11/2025 rd) har i sitt utlåtande ställt sig bakom propositionens mål och särskilt betonat propositionens mål att hänvisa människor till tjänster och primära förmåner som motsvarar deras servicebehov.

Social- och hälsovårdsutskottet noterar dock att det i propositionen föreslås ändringar endast i det grundläggande utkomststöd som Folkpensionsanstalten beviljar, men inte i det kompletterande och förebyggande utkomststöd som välfärdsområdena beviljar eller i strukturen i lagen om utkomststöd. Lagen om utkomststöd härstammar från 1997 och har reviderats flera gånger i olika faser. Därför är lagen delvis svårbegriplig. Utskottet betonar att när riksdagen godkände överföringen av verkställigheten av det grundläggande utkomststödet till Folkpensionsanstalten förutsatte riksdagen att lagen om utkomststöd ses över i sin helhet. Enligt riksdagen bör målet vara att Folkpensionsanstalten och kommunerna, det vill säga i dagsläget välfärdsområdena, bedriver multidisciplinärt samarbete och inför arbetssätt som hjälper stödtagarna att klara sig på egen hand och motverkar marginalisering (RSv 374/2014 rd).

Grundlagsutskottet har i sitt utlåtande (GrUU 52/2025 rd) bedömt de föreslagna ändringarna med avseende på tryggnad av oundgänglig omsorg och försörjning enligt 19 § 1 mom. i grundlagen. Enligt utlåtandet har grundlagsutskottet ansett att utkomststödet i praktiken kan betraktas som en garanti för den försörjning och omsorg som enligt 19 § 1 mom. i grundlagen krävs för ett människovärdigt liv i den mån stödet ges ut i pengar. Enligt grundlagsutskottet kan dock utkomststödet och den försörjning som behövs för ett människovärdigt liv i den mening som avses i 19 § 1 mom. i grundlagen inte likställas med varandra. Grundlagsutskottet konstaterade vid stiftandet av lagen om utkomststöd att man med hjälp av utkomstskyddssystemet har velat trygga en socialt acceptabel levnadsstandard, som i de flesta fall går utöver den rättighet som garanteras i 19 § 1 mom. i grundlagen. Enligt grundlagsutskottet skulle nivån på utkomststödet inte heller uppfattas som en miniminivå enligt 19 § 1 mom. i grundlagen. Dessutom är det enligt grundlagsutskottet också möjligt att ålägga mottagare av utkomststöd skyldigheter utan hinder av 19 § 1 mom. i grundlagen.

Enligt grundlagsutskottet kan lagförslagen behandlas i vanlig lagstiftningsordning, men lagförslag 1 om lagen om utkomststöd bara om utskottets konstitutionella anmärkningar om avgränsning av längden på en sänkning av grunddelen beaktas på behörigt sätt. Vidare anser grundlagsutskottet av orsaker som beror på 80 § i grundlagen att det är nödvändigt att genom en bestämmelse säkerställa att tillämpningen av 10 § 8 mom. om skälighetsbedömning av sänkningen av grunddelen grundar sig på individuell prövning. (GrUU 52/2025 rd, stycke 17.) Grundlagsutskottet anser att då utkomststödet sänks bör lagen förenas med en uttrycklig skyldighet att vid behov göra en orosanmälan och en skyldighet att utan dröjsmål utreda behovet av brådskande hjälp inom välfärdsområdets socialvård i enlighet med 36 § 1 mom. i socialvårdslagen. (GrUU 52/2025 rd, stycke 18).

Nedskärning av grunddelarnas nivå

Det grundläggande utkomststöd som Folkpensionsanstalten beviljar består av en grunddel och dessutom av boendeutgifter och hälsovårdsutgifter som ska beaktas som övriga grundutgifter. De utgifter som täcks med utkomststödet grunddel omfattar utgifter för kost och kläder, smärre hälso- och sjukvårdsutgifter samt utgifter som beror på personlig hygien, användning av lokaltrafik,

Betänkande ShUB 29/2025 rd

prenumeration på dagstidning, användning av telefon och datakommunikation och hobby- och rekreationsverksamhet samt andra motsvarande utgifter som hänför sig till en persons och familjs dagliga uppehälle.

I propositionen föreslås det att grunddelen för ensamstående personer och personer som fyllt 18 år och bor tillsammans med sina föräldrar sänks med cirka tre procent och grunddelen för andra personer som fyllt 18 år sänks med cirka två procent. År 2025 är grunddelen för ensamboende 593,55 euro, för personer över 18 år och bor i gemensamt hushåll 504,52 euro, för personer över 18 år som bor tillsammans med sina föräldrar 433,29 euro och för ensamförsörjare 676,65 euro. Barnets grunddel varierar från 415,49 euro till 314,58 euro beroende på antalet barn i familjen. För ensamstående innebär den föreslagna nedskärningen på tre procent av grunddelens nivå cirka 18 euro i månaden. För ensamförsörjare till ett barn under 18 år är nedskärningen cirka 14 euro i månaden. I familjer med två vårdnadshavare är nedskärningen cirka 19 euro i månaden.

Utskottet betonar att man kan utgå från att de som får utkomststöd har låga inkomster och därför är ekonomiskt utsatta. De som har rätt till utkomststöd har ingen nämnvärd flexmån i sin ekonomi, eftersom rätten till stödet bland annat förutsätter att personens andra inkomstkällor ska användas först. Således kan också måttliga nedskärningar i utkomststödet grunddel ha betydande konsekvenser för individens och familjens möjligheter att klara sig på egen hand.

Nedskärningen av grunddelarna beräknas minska utgifterna för det grundläggande utkomststödet med 28 miljoner euro, men nedskärningen motiveras inte i övrigt i propositionen. Utskottet noterar att utkomststödet grunddel enligt propositionens konsekvensbedömningar (s. 42—43 Tabell 3) för närvarande täcker förutsättningarna enligt den så kallade referensbudgeten för ett människovärdigt liv endast för ett fåtal familjetyper och efter den föreslagna nedskärningen räcker den inte till för att täcka förutsättningarna för någon familjetyper. Med referensbudgeten för ett människovärdigt liv avses riktgivande exempelberäkningar som Institutet för hälsa och välfärd har gjort för att åskådliggöra hur mycket pengar som behövs för ett människovärdigt liv i Finland. Utskottet konstaterar att innehållet i de utgiftskategorier som grunddelen ska täcka och nivån på grunddelarna inte har reviderats sedan lagen om utkomststöd trädde i kraft och anser det nödvändigt att grunddelens innehåll och nivå granskas som en del av reformen av den sociala tryggheten och med beaktande av de förändringar som skett i samhället under årtiondenas lopp.

Skyldighet att söka heltidsarbete och primära förmåner

I propositionen föreslås det att skyldigheten för den som ansöker om utkomststöd att anmäla sig som arbetslös arbetssökande enligt 2 a § i lagen om utkomststöd stärks. Skyldigheten att anmäla sig som arbetslös arbetssökande gäller ansökan om heltidsarbete (i regel över 30 h/vecka). Jobbsökningsskyldigheten gäller således i fortsättningen också sökande av utkomststöd som inte arbetar heltid eller vars företagsverksamhet inte är lönsam.

Enligt propositionen finns det dock ingen skyldighet att söka heltidsarbete för personer som har en i bestämmelsen nämnd orsak att inte ta emot arbete. Sådana orsaker är bland annat att vara i heltidsarbete, att vara i anstaltsvård, att vårda barn under 3 år med hemvårdsstöd, att vara närståendevårdare eller familjevårdare över 4 timmar per dag, att bedriva heltidsstudier med studie-

Betänkande ShUB 29/2025 rd

stöd, att fullgöra värnplikt eller civiltjänst eller någon annan med dessa jämförbar godtagbar orsak att inte ta emot arbete. Inte heller den som får delinvalidpension förutsätts söka heltidsarbete.

Dessutom föreslås det i 2 b § i lagen om utkomststöd en skyldighet för den som ansöker om utkomststöd att ansöka om förmåner som personen med beaktande av sin livssituation och omständigheterna sannolikt antas ha rätt till. Om den som ansöker om utkomststöd trots uppmaning inte ansöker om heltidsarbete eller primära förmåner inom en månad, ska utkomststödet enligt propositionen sänkas med 50 procent på det sätt som beskrivs nedan.

Skyldigheten att söka heltidsarbete beräknas minska utgifterna för utkomststödet med 20 miljoner euro och öka utgifterna för arbetsmarknadsstödet med 31 miljoner euro. Skyldigheten att ansöka om primära förmåner beräknas i sin tur minska utgifterna för utkomststödet med 65 miljoner euro och öka utgifterna för arbetsmarknadsstödet med 81 miljoner euro.

Utskottet anser att det på grund av att utkomststödet beviljas i sista hand är motiverat att den som ansöker om utkomststöd åläggs en tydlig skyldighet att ansöka om heltidsarbete och primära förmåner. Utskottet konstaterar att betalningsperioderna för de primära förmånerna i allmänhet är längre och förmånerna större, vilket innebär att det också ligger i den sökandes intresse att ansöka om de primära förmånerna. Att ålägga sökanden att söka heltidsarbete innebär också att han eller hon omfattas av Arbetskraftsmyndigheternas bedömning av servicebehovet och av deras service, vilket kan främja hans eller hennes sysselsättningsmöjligheter och tillgång till behövliga tjänster.

Skyldigheten att ansöka och möjligheten till sänkning är enligt propositionen också förenade med Folkpensionsanstaltens skyldighet att hänvisa sökanden till Arbetskraftsmyndigheten för att anmäla sig som arbetslös arbetssökande och ansöka om en primär förmån samt att specificera vilken förmån sökanden ska ansöka om. Det föreslås inga särskilda bestämmelser om hänvisningskyldighet i lagen om utkomststöd, utan enligt propositionen förpliktar 8 § i förvaltningslagen (434/2003) Folkpensionsanstalten att inom ramen för sin behörighet och enligt behov ge sina kunder råd i anslutning till skötseln av ett förvaltningsärende samt svara på frågor och förfrågningar som gäller utträttandet av ärenden. Om ärendet inte hör till Folkpensionsanstaltens behörighet ska anstalten om möjligt hänvisa kunden till den behöriga myndigheten. Utskottet betonar vikten av Folkpensionsanstaltens handlednings- och rådgivningsskyldighet i rätt tid och föreslår att en uttrycklig bestämmelse om Folkpensionsanstaltens hänvisnings- och rådgivningsskyldighet fogas till 10 a § i lagen om utkomststöd, som gäller förfarandet för sänkning av grunddelen. Utskottet konstaterar att Folkpensionsanstalten dessutom i enlighet med lagen om sektorsövergripande främjande av sysselsättningen (381/2023) är skyldig att hänvisa en arbetslös person, vars sysselsättning bedöms förutsätta samordning av Arbetskraftstjänsterna samt social-, hälso- och rehabiliteringstjänsterna, till sektorsövergripande samservice. Folkpensionsanstalten har också med stöd av ungdomslagen (1285/2016) möjlighet att lämna ut uppgifter till uppsökande ungdomsarbete i den unges hemkommun.

Under utfrågningen i utskottet påpekade sakkunniga att skyldigheten att söka arbete också gäller personer som har utmaningar gällande arbetsförmågan. Enligt uppgifter från social- och hälsovårdsministeriet avgör Folkpensionsanstalten vid handläggningen av grundläggande utkomststöd inte vilken betydelse ett utlåtande av den behandlande läkaren har med tanke på personens faktiska arbetsförmåga, utan det bedöms separat i beslutsprocesserna för förmåner vid arbetsoförmåga.

Betänkande ShUB 29/2025 rd

måga. Också en person som en läkare bedömer vara arbetsoförmögen och vars arbetsoförmåga inte uppfyller förutsättningarna för sjukdagpenning eller någon annan förmån vid arbetsoförmåga ska anmäla sig som sökande av heltidsarbete, eftersom den primära förmånen för en sådan person är en förmån vid arbetsoförmåga. Till Arbetskraftsmyndighetens skyldigheter hör att beakta personens arbetsförmåga i serviceprocessen och till exempel utreda personens arbets- och funktionsförmåga som påverkar förutsättningarna för jobbsökning och sysselsättning samt vid behov hänvisa den arbetssökande till undersökningar och bedömningar av arbetsförmågan. Arbetskraftsmyndigheten svarar för att den arbetssökandes faktiska arbetsförmåga beaktas samt för att de tjänster och skyldigheter som erbjuds honom eller henne anpassas till den befintliga arbetsförmågan.

Utskottet delar arbetslivs- och jämställdhetsutskottets oro över att många långtidsarbetslösa faktiska hinder för sysselsättning hänför sig till social- och hälsovårdstjänsterna och att deras problem med arbetsförmågan inte kan lösas enbart inom sysselsättningstjänsterna. En arbetssökande kan vid behov också erbjudas sektorsövergripande tjänster som kombinerar Arbetskraftstjänster, social- och hälsovårdstjänster samt rehabiliteringstjänster. Personen kan också hänvisas till arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte eller annan sysselsättningsfrämjande socialservice. Social- och hälsovårdsutskottet anser i likhet med arbetslivs- och jämställdhetsutskottet att det är viktigt att man i det fortsatta arbetet också utreder möjligheterna att ge välfärdsområdena incitament att ordna tjänster och främja sysselsättningen. Social- och hälsovårdsutskottet betonar dessutom att samarbetet, klienthandledningen och informationsgången mellan Folkpensionsanstalten, sysselsättningsområdena och välfärdsområdena är nödvändig för att säkerställa att den som ansöker om utkomststöd hänvisas till de primära förmåner och tjänsterna enligt hans eller hennes servicebehov så att det inte sker försummelser som påverkar det grundläggande utkomststödet och som gäller jobbsökning, skyldigheten att ansöka om primära förmåner eller deltagande i tjänster.

Utskottet noterar dessutom att skyldigheten att söka heltidsarbete också gäller heltidsstuderande som inte får studiestöd. Skyldigheten att söka heltidsarbete gäller dock inte studerande som avlägger sin första yrkesexamen och för vilka det har förflutit knappt tre månader sedan den förmån som är avsedd att trygga försörjningen under studietiden upphörde. Dessutom kan denna period på tre månader enligt propositionen förlängas med en ny tidsfrist på tre månader under sammanlagt ett års tid om den studerande presenterar tillräcklig utredning om att studierna framskrider under tidsfristen och att det är möjligt att slutföra studierna inom ett år från det att den primära förmånen upphört. Syftet med undantaget är att trygga möjligheten för den som ansöker om utkomststöd att få åtminstone en examen, vilket ger honom eller henne bättre färdigheter för arbetslivet.

För att undvika en sänkning av utkomststödet grunddel ska den studerande i praktiken avbryta sina studier, söka heltidsarbete som arbetslös arbetssökande och ansöka om arbetslöshetsförmån inom en månad. Enligt propositionen gäller tidsfristen på en månad för att anmäla sig som heltidsarbetssökande också studerande som inte får studiestöd under sommaren på grund av uppehåll i studierna. Om en studerande under sommaren får heltidsarbete eller kan bedriva heltidsstudier med studiestöd, ska den studerande inte hänvisas att anmäla sig som arbetssökande.

Också enligt propositionens konsekvensbedömning (s. 43) kan avbrutna studier inverka negativt på den studerandes möjligheter att få arbete och det kan således försämra hans eller hennes ut-

Betänkande ShUB 29/2025 rd

komst på lång sikt. Utskottet anser det vara nödvändigt att följa vilka konsekvenser skyldigheten att söka heltidsarbete har för slutförandet av de studerandes studier.

Förutsättningar för sänkning av grunddelen

I propositionen föreslås flera ändringar i 10 § i lagen om utkomststöd som gör sänkningen av grunddelen smidigare och stärker den. Utskottet ställer sig bakom ändringarnas syfte att stärka skyldigheten för den som ansöker om utkomststöd att ansöka om heltidsarbete och primära förmåner samt att förhindra att sanktioner inom utkomstskyddet för arbetslösa till fullo ska ersättas av utkomststödet. Utskottet betonar att sänkningen endast gäller grunddelen och inte till exempel boendeutgifter eller hälso- och sjukvårdsutgifter som beaktas som övriga grundutgifter. Sänkningen av grunddelen beräknas till följd av ändringarna bli mer omfattande än för närvarande för cirka 150 000 utbetalningsmånader per år och utgifterna för utkomststödet beräknas minska med cirka 46 miljoner euro på årsnivå.

I propositionen föreslås det som en ny bestämmelse att grunddelen av det grundläggande utkomststödet sänks med 50 procent, om den som ansöker om utkomststöd trots uppmaning inte inom en månad har ansökt om heltidsarbete eller primär förmån. Sänkningen av grunddelen fortsätter enligt propositionen i dessa situationer när förutsättningarna för sänkning uppfylls tills sökanden har vidtagit de åtgärder som krävs av honom eller henne.

Dessutom föreslås det i propositionen att sänkingsförfarandet på 20 och 40 procent enligt den gällande regleringen ändras på grund av arbetskraftspolitiskt klandervärt förfarande eller att förmånstagaren låter bli att delta i utarbetandet av en integrationsplan eller i åtgärder som avtalats i den. Enligt propositionen ska grunddelen för den första månaden sänkas med 20 procent och för de följande månaderna med 40 procent, om villkoren för sänkningen fortfarande uppfylls. Tid utan ersättning som gäller en arbetslöshetsförmån ska i fortsättningen leda till en sänkning av det grundläggande utkomststödet, även om det har gått mer än två månader sedan den sökandes klandervärda förfarande inom arbetskraftsservicen inträffade. I situationer där sänkningen beror på att integrationsplanen försumrats föreslås det dock att den tidsgräns på två månader som anges i den gällande lagen kvarstår och likaså att sänkningen kan göras för högst två månader åt gången från vägran eller försummelsen.

Sänkningens längd beror enligt propositionen på hur länge avbrottet i utkomstskyddet för arbetslösa varar, men längden är högst sex månader. Avbrott på 7–30 dagar i utkomstskyddet för arbetslösa leder i fortsättningen till en månads sänkning av utkomststödet med 20 procent. Det innebär att de disponibla inkomsterna för ensamboende mottagare av grundläggande utkomststöd minskar med cirka 116 euro. Avbrott på 45 dagar i utkomstskyddet för arbetslösa leder till att grunddelen sänks i två månader, först med 20 procent och därefter med 40 procent. Det innebär att de disponibla inkomsterna för ensamboende mottagare av grundläggande utkomststöd minskar med cirka 347 euro under de två månaderna. Ett avbrott i utkomstskyddet för arbetslösa som fastställts att gälla tills vidare föreslås i princip leda till en sänkning av grunddelen i sex månader. Sänkningen av grunddelen med 20 procent i en månad och med 40 procent under de följande fem månaderna innebär för en ensamboende mottagare av grundläggande utkomststöd en minskning av de disponibla inkomsterna med cirka 1 272 euro under de sex månaderna (dvs. cirka 116 euro i en månad och 231 euro i fem månader). Sänkningen varar dock kortare tid om personens rätt till

Betänkande ShUB 29/2025 rd

arbetslöshetsförmån återgår tidigare eller om han eller hon inte längre ska betraktas som arbetslös.

Utskottet noterar att det i propositionen med förslag till lagstiftning om utveckling av serviceprocessen för arbetssökande och arbetsförmedlingsservice (RP 108/2025 rd) föreslås skärpningar i påföljdssystemet för arbetslöshetsförmåner i syfte att förbättra hänvisningen av de arbetslösa och deras deltagande i sysselsättningsfrämjande service. Enligt propositionen kan en karenstid på sju dagar föreläggas redan vid den första försummelsen av skyldigheter i anslutning till serviceprocessen eller servicen för arbetssökande eller jobbsökningen. Dessutom förväntas antalet förelägganden av skyldighet att vara i arbete öka, det vill säga tills vidare gällande indragningar av rätten till förmåner. Det uppskattas att det årliga antalet nya arbetssökande som på grundval av de samlade konsekvenserna av ändringarna föreläggs skyldighet att vara i arbete och som omfattas av prövning av sänkning av utkomststödets grunddel kommer att vara cirka 4 200. Det ökade antalet sänkningar av utkomststödets grunddel till följd av de samlade konsekvenserna av propositionerna beräknas minska utgifterna för utkomststödet med cirka fem miljoner euro per år.

Enligt 10 § 8 mom. i lagen om utkomststöd kan en sänkning i alla situationer göras endast om den inte äventyrar den utkomst som oundgängligen behövs för att trygga ett människovärdigt liv och sänkningen inte heller i övrigt kan anses oskälig. Förmånshandläggaren ska således från fall till fall bedöma om till exempel en ensamboende person vid en sänkning på 50 procent klarar sig med 289,20 euro i månaden, dvs. 9,50 euro per dag, för mat, resekostnader, telefon- och datakommunikationsförbindelser och andra utgifter som ska täckas av grunddelen utan att sänkningen äventyrar den utkomst som oundgängligen behövs för att trygga ett människovärdigt liv för den sökande. Enligt motiven (s. 122) kan en sänkning i vissa situationer vara oskälig, trots att den trygghet som krävs för ett människovärdigt liv i sig inte bedöms äventyras. En sådan situation kan bero till exempel på att en familjemedlem nyligen avlidit eller insjuknat allvarligt. Skälighetsprövningen förutsätter enligt motiven att det görs en helhetsbedömning av sökandens och familjemedlemmarnas aktuella situation och förhållanden.

Grundlagsutskottet konstaterar att det föreslagna 10 § 6 mom. innefattar en starkare möjlighet än den gällande regleringen att sänka grunddelen, om personen inte har handlat på det sätt som förutsatts i bestämmelsen. Enligt grundlagsutskottets uppfattning tryggar det föreslagna 10 § 8 mom. rättigheterna för dem som av orsaker som framgår av specialmotiveringen till bestämmelsen inte kan handla på det sätt som förutsatts i det föreslagna 10 § 6 mom. Grundlagsutskottet anser att man måste försäkra sig om att en sänkning på 50 procent inte äventyrar rätten till oundgänglig försörjning och omsorg för personer som på grund av sin individuella situation inte kan anses kunna handla i enlighet med det föreslagna 10 § 6 mom. och därför inte genom sitt eget handlande kan skaffa sig den trygghet som avses i 19 § 1 mom. i grundlagen. Av orsaker som beror på 80 § i grundlagen anser grundlagsutskottet att det är nödvändigt att genom en bestämmelse säkerställa att tillämpningen av 10 § 8 mom. grundar sig på individuell prövning. Social- och hälsovårdsutskottet föreslår med anledning av grundlagsutskottets utlåtande att regleringen preciseras på det sätt som beskrivs närmare nedan i detaljmotiveringen så att det uttryckligen framgår av bestämmelsens ordalydelse att sänkningen av grunddelen grundar sig på individuell prövning.

Social- och hälsovårdsutskottet fäster uppmärksamhet vid att en bestämmelse om skälighetsbedömning med samma innehåll som i förslaget redan ingår i den gällande lagen, men enligt pro-

Betänkande ShUB 29/2025 rd

positionsmotiven (s. 48) har den i genomförd beslutspraxis endast sällan förhindrat en sänkning av grunddelen. Dessutom fäster utskottet uppmärksamhet vid den tidsmässiga variationen i antalet sänkningar (*Toimeentulotuen perusosan alentaminen on melko harvinaista ja kohdistuu useimmin yksin asuviin miehiin*. FPA:s faktaportal, Forskningsblogg. Publicerad 19.11.2024). På grund av coronapandemin skedde nästan inga sänkningar 2020, och 2021 och 2022 var sänkningarna av grunddelen klart färre än tidigare. Som högst var antalet personer som fick sänkt grunddel i december 2023, då antalet sänkningar av grunddelen var över 5 000. Utskottet betonar att den individuella prövningen av sänkningen av grunddelen ska vara jämlik oberoende av förmånshandläggaren. Folkpensionsanstalten bör ge förmånshandläggarna tydliga anvisningar för individuell skälighetsprövning för att tillämpningen av bestämmelsen ska motsvara dess syfte att trygga varje klient den nödvändiga försörjning som ett människovärdigt liv förutsätter utgående från individuell prövning. Vid helhetsbedömningen av sänkningen av grunddelen ska också barnets bästa och rätt till tillräcklig försörjning beaktas.

Förfarande vid sänkning av grunddelen

Social- och hälsovårdsutskottet konstaterar att de föreslagna ändringarna i sänkingsförfarandet betonar Folkpensionsanstaltens självständiga ansvar vid bedömningen av klientens situation. Med avvikelse från den gällande lagen förutsätter prövningen av sänkningen av grunddelen enligt den föreslagna 10 a § inte längre att Folkpensionsanstalten hänvisar klienten till välfärdsområdet för en bedömning av servicebehovet enligt 36 § i socialvårdslagen. Enligt propositionen har välfärdsområdena inte nått en betydande del av de personer som Folkpensionsanstalten har underrättat dem om och hänvisningen till bedömning av servicebehovet har inte fungerat i enlighet med målen. I propositionen bedöms det att hänvisningen till tjänster försvagas något i och med ändringen, men inte avsevärt. Enligt propositionen når välfärdsområdena bättre än genom rutinmässiga hänvisning till bedömning av servicebehovet de personer för vilka det har gjorts en orosanmälan enligt 35 § socialvårdslagen (1301/2014) eller en barnskyddsanmälan enligt barnskyddslagen (417/2007). Utskottet ser det som angeläget att följa vilka konsekvenser ändringarna har för bedömning av servicebehovet och hänvisning till service inom socialvården.

Utskottet betonar att Folkpensionsanstalten i egenskap av verkställare har mer begränsade förutsättningar för klientspecifik prövning än socialvårdsmyndigheten. Handläggningen av ansökningar om grundläggande utkomststöd och att sätta sig in i personernas livssituationer baserar sig huvudsakligen på ett skriftligt förfarande utan personliga möten. Förmånshandläggarna har i regel inte heller den socialvårdskompetens som bedömningen förutsätter. Enligt 10 a § om förfarandet för sänkning av grunddelen kan Folkpensionsanstalten begära ett utlåtande av välfärdsområdets socialvård om de faktorer som inverkar på sänkningen av grunddelen. Folkpensionsanstalten har enligt 18 a § i lagen om utkomststöd rätt att av välfärdsområdets socialvårdsmyndighet på begäran avgiftsfritt få uppgifter och utredningar som finns hos socialvårdsmyndigheten och som är nödvändiga för behandlingen och avgörandet av ett utkomststödsärende som handläggs vid Folkpensionsanstalten. Dessutom har välfärdsområdet också med stöd av 15 § i den gällande lagen om utkomststöd möjlighet att på eget initiativ ge Folkpensionsanstalten utlåtanden om sina klienter för behandlingen av ärenden som gäller grundläggande utkomststöd. Folkpensionsanstalten kan således begära uppgifter av välfärdsområdet för prövning av sänkningen av grunddelen, och välfärdsområdet har möjlighet att lämna uppgifterna antingen på begäran eller på eget initiativ.

Betänkande ShUB 29/2025 rd

Utskottet konstaterar att förfarandet för sänkning av utkomststödet kan fungera som incitament i enlighet med sina mål endast när den som ansöker om utkomststöd har en faktisk möjlighet att agera på det sätt som förutsatts av honom eller henne. Bland dem som ansöker om utkomststöd finns dock också personer som på grund av sin livssituation, kognitiva eller psykiska funktionsnedsättning eller sjukdom eller av någon annan motsvarande orsak har särskilda svårigheter att handla enligt förväntningarna och söka de tjänster de behöver. Det kan också vara svårt att undvika att sänka grunddelen för en sökande som saknar smarttelefon, dator eller internetförbindelse eller som överhuvudtaget saknar förmåga att använda digitala tjänster. Utskottet betonar betydelsen av samarbete och informationsgång mellan Folkpensionsanstalten, sysselsättningstjänsterna och välfärdsområdenas socialvård särskilt när det gäller att trygga försörjningen för utsatta personer och tröskeln för samarbete bör vara låg.

Eftersom sänkningen av utkomststödet är kraftigare än enligt den gällande regleringen anser grundlagsutskottet att man för att trygga de grundläggande fri- och rättigheterna för personer i utsatt ställning dessutom bör förena sänkningen med en uttrycklig skyldighet att vid behov göra en orosanmälan och en skyldighet att utan dröjsmål utreda behovet av brådskande hjälp inom välfärdsområdets socialvård i enlighet med 36 § 1 mom. i socialvårdslagen (GrUU 52/2025 rd, stycke 17). Social- och hälsovårdsutskottet föreslår med anledning av grundlagsutskottets utlåtande att det till det föreslagna 10 § 8 mom. i lagen om utkomststöd fogas en hänvisning till 35 § i socialvårdslagen, där det föreskrivs om skyldigheten för anställda hos bland annat Folkpensionsanstalten att styra en person i uppenbart behov av socialvård att söka socialservice eller om personen samtycker till det kontakta den myndighet som ansvarar för välfärdsområdets socialvård, så att stödbehovet kan bedömas. Om samtycke inte kan fås och personen är uppenbart oförmögen att svara för sin omsorg, hälsa eller säkerhet, eller om ett barns bästa absolut kräver det, ska en anmälan om behovet av socialvård göras trots sekretessbestämmelserna. När en anställd hos välfärdsområdets socialvård i sitt arbete har fått kännedom om en person som behöver socialvård, ska den anställda med stöd av 36 § i socialvårdslagen se till att personens behov av brådskande hjälp omedelbart bedöms. Dessutom har personen rätt att få en bedömning av servicebehovet, om det inte är uppenbart onödigt att göra en bedömning.

Enligt den föreslagna 10 a § avgör Folkpensionsanstalten om grunddelen ska sänkas och innan grunddelen sänks ska klienten ges tillfälle att presentera utredning om skälen till att grunddelen inte ska sänkas eller till att sänkningen är oskälig. Enligt motiveringen till bestämmelsen beslutar Folkpensionsanstalten om sänkning av grunddelen en månad åt gången. Grundlagsutskottet fäster dock i sitt utlåtande uppmärksamhet vid att den tidsmässiga avgränsningen framgår endast indirekt av författningstexten. Grundlagsutskottet anser att det av konstitutionella skäl är nödvändigt att komplettera regleringen så att den tidsmässiga avgränsningen uttryckligen framgår av författningstexten. Det är ett villkor för att lagförslag 1 ska kunna behandlas i vanlig lagstiftningsordning. (GrUU 52/2025 rd, stycke 20)

Social- och hälsovårdsutskottet föreslår med anledning av grundlagsutskottets utlåtande att den föreslagna 10 a § i lagen om utkomststöd preciseras så att Folkpensionsanstalten beslutar om sänkningen en månad åt gången. Utskottet betonar att det för varje månad separat utifrån individuell prövning ska bedömas om sänkningen äventyrar den oundgängliga försörjning som ett människovärdigt liv förutsätter eller om sänkningen i övrigt ska anses vara oskälig. Utskottet betonar att antalet månader med sänkt grunddel är av betydelse vid bedömningen av den oundgängliga

Betänkande ShUB 29/2025 rd

försörjningen och skäligheten, eftersom försörjningssvårigheterna kan ackumuleras och förvärras ju längre tid sänkningen fortsätter. Också enligt konsekvensbedömningen (s. 59) kan en långvarig sänkning av grunddelen öka risken för marginalisering, bostadslöshet, psykiska problem och barnfamiljsfattigdom, vilket kan återspeglas i servicesystemet som ett växande servicebehov till exempel inom barnskyddet, sociala arbetet med vuxna och i mentalvårdstjänsterna.

Slopandet av den prioriterade inkomsten och små gåvor av nära anhöriga

I propositionen föreslås det att den prioriterade inkomsten på 150 euro för det grundläggande utkomststödet slopas för myndiga mottagare av utkomststöd. Också andra inkomster och understöd som betraktas som ringa för myndiga mottagare av utkomststöd, till exempel gåvor, skatteåterbärningar, bidrag från föräldrar och lottovinster, beaktas i fortsättningen till fullt belopp.

Bortfallet av den prioriterade inkomsten minskar således hushållets inkomster med 150 euro per myndig person som har förvärvsinkomster till ett motsvarande eller högre belopp. När små förvärvsinkomster och understöd i fortsättningen ändras till en inkomst som beaktas fullt ut för personer som fyllt 18 år ändrar det också nettoinkomsterna för hushåll med tillfälliga inkomster. När det gäller dessa har man i verkställandet haft den etablerade tolkningen att man inte beaktar 50 euro för ensamstående och 100 euro för familjer.

Enligt propositionen berör beaktandet av den prioriterade inkomsten och mindre understöd och skatteåterbärningar cirka 92 000 hushåll enligt uppgifterna för 2024. Slopandet av den prioriterade inkomsten minskar kostnaderna för utkomststödet med cirka 18 miljoner euro och beaktandet av understöden fullt ut med 6 miljoner euro på 2027 års nivå.

Utskottet anser att det på grund av utkomststödet karaktär av en förmån som ska tillgripas i sista hand i sig är motiverat att alla arbetsinkomster och även andra mindre inkomster beaktas i utkomststödet belopp. Enligt propositionen har sysselsättningseffekterna av den prioriterade inkomsten inom utkomststödet varit små och slopandet av den prioriterade inkomsten kan öka incitamenten att lösgöra sig från utkomststödet och övergå från deltidsarbete till heltidsarbete. Utskottet noterar dock att mottagarna av utkomststöd ofta har låg utbildning och andra hinder för sysselsättning och att den prioriterade inkomsten har uppmuntrat dem att ta emot sporadiskt och kortvarigt arbete, vilket stöder mottagarnas förmåga att delta i samhället och klara sig på egen hand. Att små understöd och till exempel arvoden som betalas en erfarenhetsexpert beaktas fullt ut kan också inskränka möjligheterna för den som ansöker om utkomststöd att vara delaktig och aktiv i samhället. Utskottet anser det viktigt att man följer hur ändringarna i lagstiftningen påverkar incitamenten för att ta emot arbete och för samhälleligt deltagande.

Slopandet av den prioriterade inkomsten minskar också nettoinkomsterna för de närståendevårdare som får utkomststöd med 150 euro i månaden, och i familjer med två närståendevårdare med 300 euro i månaden. Enligt propositionens konsekvensbedömningar (s. 68) kan slopandet av den prioriterade inkomsten minska incitamenten att vara närståendevårdare och vikarierande närståendevårdare och på så sätt öka de offentliga utgifterna för social- och hälsovården när vårderna ska ordnas på något annat sätt. För att underlätta ställningen för närståendevårdare och familjevårdare föreslår utskottet en övergångsperiod på två år för slopandet av den prioriterade inkomsten som hänför sig till vårdarvodet och arvodet för familjevård inom stödet för närståendevård. Under

Betänkande ShUB 29/2025 rd

övergångsperioden har närståendevårdaren och familjevårdaren möjlighet att anpassa sin ekonomi och bedöma förutsättningarna för att fortsätta som närståendevårdare och familjevårdare. Den övergångsperiod som utskottet föreslår minskar de totala besparingarna som beräknas i propositionen med 1,6 miljoner euro 2026 och med 1,9 miljoner euro 2027, vilket bör beaktas i budgetpropositionen för 2026 och ramarna för statsfinanserna. Utskottet anser det vara viktigt att man under övergångsperioden följer vilka konsekvenser ändringarna i utkomststödet har för den ekonomiska situationen för närståendevårdare med låga inkomster och utreder möjligheten att omvandla arvodet för stödet för närståendevård till prioriterad inkomst i utkomststödet och andra socialskyddsförmåner som en del av det parlamentariska arbetet för att reformera den sociala tryggheten (*Utskottets förslag till uttalande 3*).

Beaktande av utgifter för hälso- och sjukvård

I propositionen föreslås det att utgifter som hänför sig till hälso- och sjukvård och beaktas till behövt belopp som övriga grundutgifter ska begränsas till nödvändiga utgifter för hälso- och sjukvård. Enligt 7 b § i den föreslagna lagen om utkomststöd kan Folkpensionsanstalten vid bedömningen av utgiftens behövliga belopp och nödvändighet ta i beaktande allmänt godkänd vårdpraxis och forskningsbevis samt kostnadseffektiviteten hos nya eller särskilt dyra läkemedelspreparat. Enligt motiveringen till bestämmelsen ska man vid bedömningen av behovet beakta eventuella särdrag i klientens helhetssituation och vid bedömningen kan Folkpensionsanstaltens sakkunnigläkare och annan sakkunskap anlitas.

Utskottet anser det motiverat att endast nödvändiga hälso- och sjukvårdskostnader ersätts genom utkomststöd som beviljas i sista hand. Utskottet noterar dock att enligt propositionens konsekvensbedömning (s. 61) kan en begränsning av utkomststödet till endast nödvändiga hälso- och sjukvårdsutgifter minska jämlikheten i fråga om hälsa och på lång sikt öka hälsoskillnaderna och de sociala kostnaderna samt öka behovet av förebyggande och kompletterande utkomststöd och andra tjänster som ordnas av välfärdsområdena. Begränsningen av hälso- och sjukvårdsutgifterna till nödvändiga läkemedel kan leda till att läkemedel som en läkare föreskrivit en mottagare av utkomststöd inte ersätts i utkomststödet. De som får utkomststöd har på grund av att stödet beviljas i sista hand knappt någon flexibilitet i sin ekonomi, och i en situation som beskrivs ovan blir läkemedlet således ofta oköpt och oanvänt. Detta kan i sin tur öka kostnaderna för samhället, om det behövs dyrare behandlingar när sjukdomarna framskrider.

Utskottet betonar att bedömningen av hälso- och sjukvårdsutgifternas behövliga belopp och nödvändighet inte får leda till situationer där människor som redan befinner sig i utsatt ställning exempelvis blir utan den läkemedelsbehandling som en sjukdom kräver. Utskottet betonar att det för grundläggande utkomststöd enligt propositionsmotiven (s. 118) inte alltid förutsätts att läkemedlet är ersättningsbart från sjukförsäkringen, eftersom det även finns nödvändiga och ofta använda läkemedel som inte ersätts enligt sjukförsäkringslagen. En begränsning av hälso- och sjukvårdsutgifterna till endast nödvändiga utgifter får inte äventyra användningen av sådana läkemedel. Genomförandet av bestämmelsen förutsätter således en individuell bedömning av nödvändigheten där man beaktar både allmänt godkänd vårdpraxis inom den offentliga hälso- och sjukvården och vårdens eller läkemedlets terapeutiska värde och klientens individuella situation som helhet.

Betänkande ShUB 29/2025 rd

Utbetalning av utkomststöd till hyresvärden och precisering av boendeutgifter som godkänns inom utkomststödet

För att säkerställa att hyran betalas och förhindra vräkning och bostadslöshet anser utskottet att det i enlighet med propositionens förslag är motiverat att utkomststödet andel av hyran för bostaden betalas direkt till hyresvärden, om hyresgarantin för bostaden har betalats från det grundläggande utkomststödet.

I propositionen föreslås det att bestämmelserna om godtagbara boendeutgifter inom det grundläggande utkomststödet preciseras så att det i lagen föreskrivs noggrannare än för närvarande om hur ändringen av de genomsnittliga boendeutgifterna ska bedömas och hur stora förändringar som ska beaktas vid granskning av de kommunvisa gränserna för boendeutgifter i bilagan till statsrådets förordning om det behövliga beloppet av boendeutgifter för utkomststöd. Utskottet betonar att riksdagen vid godkännandet av den tidigare ändringen av bestämmelserna om boendeutgifter (RP 58/2023 rd, RSv 63/2023 rd) har förutsatt att statsrådet följer vilka konsekvenser bestämmelserna om boendeutgifter i lagen om utkomststöd har för rättigheterna, ställningen och försörjningen för dem som ansöker om utkomststöd och deras barn, för bostadsmarknaden samt för servicebehovet inom och kostnaderna för välfärdsområdena. Utskottet upprepar behovet av att följa konsekvenserna och anser det vara viktigt att de kommunvisa gränserna hålls på en sådan nivå att de som ansöker om utkomststöd har faktiska möjligheter att hitta bostäder inom dessa gränser.

Höjningen av kommunernas finansieringsandel

Det föreslås att kommunernas finansieringsandel av det grundläggande utkomststödet höjs från 50 procent till 100 procent för mottagare av utkomststöd som är 18—24 år, om det i familjen endast finns personer i åldern 18—24 år. Kommunernas andel av utgifterna för utkomststödet stiger således med uppskattningsvis 68 miljoner euro. I övrigt föreslås inga ändringar i kommunernas finansieringsandel på 50 procent av utgifterna för det grundläggande utkomststödet. Kommunerna föreslås få ersättning för utvidgningen av kommunernas finansieringsandel genom statsandelsystemet för kommunal basservice i form av en permanent ökning av statsandelen.

Utskottet anser att det är motiverat att höja kommunernas finansieringsandel, eftersom det ökar trycket på kommunerna att utveckla tjänster som riktar sig till unga. Kommunerna har i den nuvarande servicestrukturen bättre möjligheter än tidigare att stödja unga kommuninvånares möjligheter till studier och sysselsättning. Enligt utskottet är det viktigt att bevaka dels kommunernas förmåga att till fullt belopp finansiera kostnaderna för det grundläggande utkomststödet för 18—24-åringar, dels överföringens styrande effekt. Utskottet betonar dessutom att man utöver att öka finansieringsansvaret i högre utsträckning bör stärka ungas etablering i arbetslivet eller studier genom att utveckla förmåns- och servicesystemet för unga som en helhet så att det motsvarar både de ungas och samhällets förändrade behov. Det förutsätter också en utredning av välfärdsområdenas ansvar och nödvändiga incitament.

Betänkande ShUB 29/2025 rd

Rätt till information

Regeringen föreslår preciseringar i 18 a, 18 b, 18 g och 18 h § i lagen om utkomststöd när det gäller Folkpensionsanstaltens rätt till information och skyldighet att lämna ut uppgifter samt välfärdsområdets rätt till information och utlämnande av uppgifter.

Med tanke på utredningen av rätten till primära förmåner och prövningen om en sänkning av grunddelen föreslås det i 18 a § att Folkpensionsanstalten får rätt till nödvändiga uppgifter från arbetslöshetskassor för att handlägga och avgöra utkomststödsärenden. Dessutom föreslås det att bestämmelserna i 18 a och 18 g § ändras så att det blir enklare att göra de förfrågningar till penninginstitut som behövs för handläggningen av utkomststödsärenden. Om nödvändiga uppgifter inte erhålls i tillräcklig omfattning från den sökande eller mottagaren av utkomststöd och det finns skälig anledning att tvivla på tillräckligheten eller tillförlitligheten i de uppgifter som sökanden eller mottagaren lämnat, kan Folkpensionsanstalten eller välfärdsområdet enligt förslaget lämna en skriftlig begäran om uppgifter till penninginstitutet.

Grundlagsutskottet anser i sitt utlåtande att det är viktigt att de myndigheter som sköter utkomststödsuppgifter på Åland har samma rätt till information som välfärdsområdena har enligt 18 g § i lagen om utkomststöd (GrUU 52/2025 rd, stycke 21). Utskottet föreslår på det sätt som beskrivs närmare i detaljmotiveringen att bestämmelserna om rätten till information ändras så att också socialmyndigheterna på Åland av penninginstitut och arbetslöshetskassor får de uppgifter som är nödvändiga för skötseln av utkomststödsuppgifter. Dessutom föreslår utskottet att 18 a § i lagen om utkomststöd förtydligas så att de bestämmelser som överlappar 64 § i lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården stryks.

Tillräckliga resurser för verkställigheten

De föreslagna ändringarna ökar efterfrågan på Folkpensionsanstaltens skyldigheter som gäller kundservice, handledning, rådgivning och samarbete samt den tid som behövs för avgöranden och behandling av omprövningsbegäranden och besvär i utkomststödsärenden. Enligt propositionen ökar de föreslagna ändringarna Folkpensionsanstaltens permanenta omkostnader med cirka 10 miljoner euro på årsnivå.

Utskottet noterar att Folkpensionsanstalten i budgetpropositionen inte har anvisats tilläggsfinansiering för verkställigheten av utkomststödet, utan utvecklingen av Folkpensionsanstaltens arbetsmängd och anslagens tillräcklighet ska följas och vid behov justeras i de årliga processerna för rambesluten och budgetbesluten inom statsfinanserna. Utskottet anser det vara viktigt att Folkpensionsanstalten tryggas tillräckliga resurser för verkställigheten av lagen och i synnerhet för klienternas individuella bedömning, eftersom de ökade verkställighetskostnaderna utan tillräckliga resurser gör det svårt att iaktta de lagstadgade tidsfristerna för utkomststödet och genomföra den individuella prövning som är av betydelse med tanke på lagens syfte. Om utkomststödet prioriteras i en situation med otillräckliga resurser kan det också leda till att handläggningen av andra förmåner blir överbelastad.

Betänkande ShUB 29/2025 rd

Konsekvenser och uppföljning

Utskottet konstaterar att de föreslagna ändringarna gäller den andel av befolkningen som har mycket låga inkomster, bland annat personer i utsatt ställning. På kort tid har det gjorts ett flertal ändringar i de primära förmånerna för samma grupp av människor (RP 73/2023 rd, RP 13/2023 rd, RP 19/2023 rd, RP 74/2023 rd, RP 75/2023 rd, RP 126/2024 rd). Ändringarna har ökat behovet av utkomststöd och stödets betydelse för individernas och familjernas försörjning och möjligheter att klara sig på egen hand. Konsekvensbedömningarna av de anpassningsåtgärder som omfattat de primära förmånerna har tagit fasta på utkomststödet kompenserande effekt på de disponibla inkomsterna för dem som har de lägsta inkomsterna.

Utskottet anser det vara nödvändigt att bevaka och genom en uppföljande undersökning bedöma hur de föreslagna ändringarna påverkar möjligheterna för att klara sig på egen hand, försörjningen, deltagandet i service och sysselsättningen för dem som ansöker om utkomststöd (*Utskottets förslag till uttalande 1*). Också enligt de undersökningar som det hänvisas till i propositionen (s. 8—71) kan sanktioner som grundar sig på skyldigheter som gäller beteende fördjupa spiralen av arbetslöshet och utslagning och även försämra sannolikheten att få arbete.

Utskottet välkomnar att man i propositionen har strävat efter att förebygga de negativa konsekvenserna för barn genom att utesluta barnens grunddelar från nedskärningarna och genom att föreslå att barnens förvärvsinkomster och mindre gåvor fortfarande ska utgöra sådana inkomster som inte beaktas som inkomster i beräkningen av utkomststöd. Ansökan om heltidsarbete och primära förmåner kan också minska familjernas behov av utkomststöd som beviljas i sista hand. Utskottet påpekar dock att det i konsekvensbedömningen (s. 62—63) konstateras att nedskärningen av föräldrarnas grunddelar, en eventuell sänkning av grunddelen och slopandet av den prioriterade inkomsten oundvikligen också påverkar barnen och kan medföra utmaningar i barnets välbefinnande och minskade, försämrade eller bristfälliga förutsättningar för delaktighet och aktivitet. Utskottet anser det vara nödvändigt att reformens konsekvenser för barnfamiljernas försörjning och möjligheter att klara sig bevakas i samarbete med Folkpensionsanstalten, välfärdsområdena och andra aktörer och att korrigerande åtgärder vid behov vidtas (*Utskottets förslag till uttalande 2*).

Utskottet fäster särskild uppmärksamhet vid de sammantagna konsekvenserna av de ändringar som träder i kraft samtidigt med tidigare genomförda och föreslagna ändringar. Social- och hälsovårdsministeriet har årligen bedömt de sammantagna konsekvenserna av förmånsändringarna. En färsk bedömning från hösten 2025 (*Arvio hallituksen sosiaaliturvamuuutosten yhteisvaikutuksista toimeentulotuen käyttöön ja tulonjakoon*. SHM 2025) visar att nedskärningarna i den sociala tryggheten 2024—2025 har drabbat dem som fått utkomststöd mer än det beräknats tidigare. Det är enligt utskottet särskilt oroväckande att den ekonomiska utsattheten bland barn ökar mer än förväntat. Enligt en bedömning som gjordes hösten 2024 uppskattades lagändringarna 2024—2025 öka den ekonomiska utsattheten bland barn med 1,3 procentenheter, men enligt en färsk bedömning skulle inverkan på den ekonomiska utsattheten bland barn till följd av lagändringarna 2024—2025 vara 3,3 procentenheter. Därmed beräknas antalet barn som lever under fattigdomsgränsen öka med cirka 31 000 till följd av anpassningsåtgärderna, jämfört med den tidigare beräkningen på cirka 11 000—13 000 barn. Utskottet betonar att barnfattigdom enligt undersökningar har betydande långvariga och rentav generationsöverskridande negativa konsekvenser för

Betänkande ShUB 29/2025 rd

välbefinnandet och hälsan. Utskottet framhåller att det är viktigt att bevaka konsekvenserna av tidigare och kommande ändringar ur ett barnperspektiv.

Försörjningen för den som ansöker om utkomststöd påverkas i fortsättningen av de ändringar som ingår i propositionerna om utveckling av serviceprocessen för arbetssökande och arbetsförmedlingsservice (RP 108/2025 rd), allmänt stöd (RP 112/2025 rd) och ändring av 10 § i lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte (RP 116/2025 rd). I bedömningen av de sammantagna konsekvenserna av dessa propositioner (VN/8915/2024, 22.9.2025) konstateras det att rätten till social trygghet endast försvagas av att utkomststödet förvärvsinkomstavdrag slopas och av den nivåändring som föreslås i grunddelen. Till övriga delar kan arbetslösa och andra personer som ansöker om utkomststöd och som hänvisas att anmäla sig som arbetssökande hos Arbetskraftsmyndigheten genom sitt eget förfarande handla så att de inte förlorar sin rätt till arbetslöshetsförmåner eller så att utkomststödet belopp inte sänks. Utskottet anser det vara nödvändigt att statsrådet följer vilka sammantagna konsekvenser ändringarna i utkomststödet, de skärpta påföljderna inom utkomtskyddet för arbetslösa i samband med reformen av Arbetskraftsservicen (RP 108/2025 rd), bestämmelserna om allmänt stöd (RP 112/2025 rd) och ändringarna som gäller arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte (RP 109/2025 rd) har för försörjningen, sysselsättningen och servicen för dem som ansöker om utkomststöd och att statsrådet vid behov gör ändringar i regleringen (*Utskottets förslag till uttalande 4*).

Lagmotion LM 17/2024 rd

I lagmotionen föreslås det att förvärvsinkomsterna för ett minderårigt barn i fortsättningen inte ska påverka de inkomster som ska beaktas i föräldrarnas ansökan om grundläggande utkomststöd.

Utskottet konstaterar att ringa förvärvsinkomster som ett barn får enligt 11 § i lagen om utkomststöd inte beaktas som inkomster när utkomststöd beviljas. Enligt Folkpensionsanstaltens anvisningar om förmåner beaktas förvärvsinkomster från sommararbete eller annat kortvarigt arbete inte, om arbetet varar mindre än 3 månader. Om en minderårig har andra inkomster än ringa inkomster, beaktas som inkomst endast den del av dem som anses täcka de utgifter som ska beaktas i utkomststödet för barnets del. Utskottet betonar att beaktandet av inkomster för personer under 18 år ska grunda sig på en samlad bedömning och vara skäligt med tanke på att ett barn inte har någon skyldighet att försörja sina föräldrar och syskon.

Enligt uppgifter från social- och hälsovårdsministeriet har cirka 944 barn i familjer som ansöker om utkomststöd fått förvärvsinkomster under de senaste tolv månaderna. I antalet ingår också barn som eventuellt har fått förvärvsinkomster på mindre än 150 euro per månad, det vill säga barn vars förvärvsinkomster inte heller i nuläget beaktas på grund av gränsen på 150 euro för prioriterad förvärvsinkomst. Enligt en preliminär uppskattning skulle förmånsutgifterna för utkomststödet öka med cirka 0,2 miljoner euro, om förvärvsinkomsterna för barn under 18 år inte i någon utsträckning skulle beaktas i utkomststödet. Utskottet konstaterar att den ändring som föreslås i lagmotionen skulle förutsätta en noggrann bedömning av förslagets eventuella beteendeffekter. Därför föreslår utskottet att lagförslaget i lagmotionen förkastas, men anser det vara viktigt att man i det fortsatta arbetet utreder hur barnets inkomster ska beaktas.

DETALJMOTIVERING

1. Lagen om ändring av lagen om utkomststöd

2 b §. Skyldighet att ansöka om primär förmån. Utskottet föreslår att paragrafen för tydlighetens och konsekvensens skull kompletteras med ett nytt 2 mom. där det på motsvarande sätt som i det föreslagna 2 a § 2 mom. föreskrivs att grunddelen för en person som ansöker om utkomststöd sänks med 50 procent i enlighet med 10 §, om han eller hon inte fullgör skyldigheten enligt 1 mom. att ansöka om primär förmån.

10 §. Sänkt grunddel. Utskottet föreslår med anledning av grundlagsutskottets utlåtande att 8 mom. kompletteras så att det i bestämmelsen uttryckligen anges att en sänkning av grunddelen grundar sig på individuell prövning. Dessutom föreslår utskottet att det i 8 mom. i enlighet med grundlagsutskottets utlåtande föreskrivs om Folkpensionsanstaltens skyldighet att göra en sådan orosanmälan som avses i 35 § i socialvårdslagen.

10 a §. Förfarande för sänkning av grunddelen. Utskottet föreslår att paragrafen kompletteras med ett nytt 1 mom. enligt vilket Folkpensionsanstalten innan grunddelen sänks på det sätt som avses i 10 § 6 mom. ska anvisa och handleda klienten att anmäla sig som arbetslös arbetssökande, hålla jobbsökningen i kraft och ansöka om en sådan i 2 b § avsedd primär förmån som klienten med beaktande av livssituationen och omständigheterna sannolikt kan antas ha rätt till. I specialmotiveringen till de föreslagna 2 a och 2 b § står det att sökandens skyldighet att anmäla sig som arbetssökande och ansöka om primära förmåner är förenad med Folkpensionsanstaltens rådgivnings- och anmälningsskyldighet, men det föreslås inga uttryckliga bestämmelser om detta i lagen. Enligt motiveringen till den föreslagna 2 a § hör skyldigheten att anmäla sig som sökande av heltidsarbete hos Arbetskraftsmyndigheten och skyldigheten att hålla jobbsökningen i kraft samt den möjlighet att sänka grunddelen som hänför sig till dessa skyldigheter ihop med att Folkpensionsanstalten vid behov hänvisar en sökande av utkomststöd att anmäla sig som arbetssökande och hålla jobbsökningen i kraft. Enligt specialmotiveringen till 2 b § i lagförslaget hänför sig skyldigheten att ansöka om primära förmåner och möjligheten att sänka grunddelen i anslutning till den till att Folkpensionsanstalten hänvisar den som ansöker om utkomststöd att ansöka om en primär förmån och specificerar vilken förmån som ska sökas. Utskottet konstaterar att Folkpensionsanstalten kan fullgöra sin anvisnings- och rådgivningsskyldighet i samband med en uppmaning enligt 10 § 6 mom. På grund av det nya 1 mom. som utskottet föreslår blir 1 mom. enligt lagförslaget 2 mom.

Utskottet föreslår att 2 mom. i lagförslaget, som blir 3 mom., kompletteras i enlighet med motiveringen till bestämmelsen med ett omnämnande av att grunddelen sänks för en månad åt gången. Folkpensionsanstalten ska således alltid för en månad åt gången bedöma om det fortfarande finns förutsättningar för den sänkta grunddelen och om sänkningen på det sätt som anges i 10 § 8 mom. äventyrar den utkomst som oundgängligen behövs för att trygga ett människovärdigt liv och om sänkningen inte heller i övrigt kan anses oskälig. Antalet månader med sänkt grunddel är av betydelse vid bedömningen av den oundgängliga försörjningen och skäligheten, eftersom försörjningssvårigheterna kan ackumuleras och förvärras ju längre tid sänkningen av grunddelen fortsätter.

Betänkande ShUB 29/2025 rd

18 a §. Folkpensionsanstaltens rätt till information och skyldighet att lämna ut uppgifter.

Utskottet föreslår att 1 mom. stryks ur lagförslaget, alltså föreslås det inga ändringar i 1 mom. i den gällande paragrafen.

För att bestämmelserna ska vara exakta och noggrant avgränsade föreslår utskottet att hänvisningarna till 64 § i lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården (kunduppgiftslagen) stryks i 2 mom. och att momentet kompletteras med Folkpensionsanstaltens rätt enligt 64 § i den gällande kunduppgiftslagen att av statliga och kommunala myndigheter samt andra offentligrättsliga samfund, Pensionsskyddscentralen, pensionsstiftelser och andra pensionsanstalter, försäkringsanstalter och utbildningsanordnare få sådana uppgifter om den som sökt eller får utkomststöd som är nödvändiga för behandlingen och avgörandet av ett utkomststödsärende som handläggs vid Folkpensionsanstalten. Utskottet föreslår att det i en ny 18 i § föreskrivs om rätten för Folkpensionsanstalten och en myndighet inom socialvården att få uppgifter av penninginstitut, så någon hänvisning till 64 § 2 mom. i kunduppgiftslagen behövs inte längre. Bestämmelser om Folkpensionsanstaltens rätt att få uppgifter av skattemyndigheterna finns i det gällande 18 a § 1 mom. i lagen om utkomststöd. Utskottet föreslår att det momentet förblir i kraft i enlighet med den gällande lagen, och således är också hänvisningen till 64 § 3 mom. i kunduppgiftslagen onödig.

Utskottet föreslår med anledning av ändringarna i 2 mom. att 3 mom. i den gällande lagen ändras så att kunduppgiftslagens fullständiga namn och författningsnummer nämns, eftersom kunduppgiftslagen efter utskottets ändringar nämns första gången i lagen om utkomststöd först i detta moment.

18 g §. Valfärdsområdets rätt till information. Utskottet föreslår att bestämmelser om rätten för en myndighet inom socialvården att få uppgifter av ett penninginstitut ska finnas i en ny 18 i §, alltså behövs inga ändringar i den gällande 18 g §.

18 i §. Socialvårdsmyndighetens rätt att få uppgifter av penninginstitut. Utskottet föreslår en ny paragraf där det på motsvarande sätt som i 18 g § i lagförslaget föreskrivs om rätten för valfärdsområdet att få uppgifter av penninginstitut. Utskottet föreslår att rätten att få uppgifter i större utsträckning ska gälla myndigheter inom socialvården. Även om lagen om utkomststöd inte tillämpas på Åland bör man i lagen se till att Åland har möjlighet att få den information som behövs för verkställigheten av utkomststödet också av myndigheter som hör till rikets lagstiftningsbehörighet. Därför bör det i lagen om utkomststöd i enlighet med propositionen inte föreskrivas enbart om valfärdsområdenas eller Folkpensionsanstaltens rätt att av penninginstitut få de uppgifter som är nödvändiga för behandlingen och avgörandet av ett utkomststödsärende, utan ordalydelsen bör vara sådan att också de åländska socialvårdsmyndigheterna har möjlighet att av penninginstitut få de uppgifter som är nödvändiga för att sköta utkomststödsuppgifter. Det finns inget valfärdsområde på Åland och därför föreslås det att enbart begreppet socialvårdsmyndighet används i bestämmelsen. I övrigt motsvarar paragrafen 18 g § 2 mom. i propositionen.

18 j §. Arbetslöshetskassans skyldighet att lämna ut uppgifter. I propositionen föreslås det att det i 18 a § 1 mom. ska anges att Folkpensionsanstalten, i egenskap av myndighet som verkställer utkomststödet, ska ha rätt att få uppgifter av en arbetslöshetskassa. Eftersom det också ska vara möjligt för den myndighet som verkställer utkomststödet på Åland att av en arbetslöshets-

Betänkande ShUB 29/2025 rd

kassa få motsvarande uppgifter som det föreslås för Folkpensionsanstaltens del, föreslår utskottet att bestämmelsen omformuleras. Om rätten endast gäller Folkpensionsanstalten, kan de myndigheter som verkställer utkomststödet på Åland inte med stöd av landskapets blankettlag få uppgifter av en arbetslöshetskassa. Eftersom socialvården, inklusive utkomststödet, hör till Ålands egen lagstiftningsbehörighet, kan det i lagen om utkomststöd inte heller föreskrivas om rätt för Åland att få uppgifter av en arbetslöshetskassa. Det föreslås därför att rätten att få uppgifter av en arbetslöshetskassa ska uttryckas så att det är fråga om arbetslöshetskassans skyldighet att på begäran av Folkpensionsanstalten och socialvårdsmyndigheten i landskapet Åland lämna de uppgifter som är nödvändiga för behandlingen och avgörandet av ett utkomststödsärende som handläggs vid de myndigheterna. Myndigheten som verkställer det grundläggande utkomststödet behöver uppgifter om medlemskap i arbetslöshetskassan, huruvida ansökan om inkomstrelaterad dagpenning är anhängig och uppgifter om utbetalning av inkomstrelaterad dagpenning för att utreda klientens rätt till primära förmåner och för prövningen av en sänkning av grunddelen.

Ikraftträdandebestämmelsen. Av de orsaker som beskrivs i utskottets allmänna överväganden föreslår utskottet ett nytt 5 mom., enligt vilket 11 § 3 mom., sådant det lydde vid ikraftträdandet av den aktuella lagen, till utgången av 2027 ska tillämpas på vårdarvode som avses i 5 § i lagen om stöd för närståendevård (937/2005) eller 16 § i familjevårdslagen (263/2015).

2. Lagen om ändring av 64 § i lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården

64 §. Rätt för myndigheter inom social- och hälsovården att få uppgifter. Utskottet föreslår att hänvisningsbestämmelsen i 2 mom. korrigeras så att den gäller den nya 18 i § som utskottet föreslår i lagen om utkomststöd.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Social- och hälsovårdsutskottets förslag till beslut:

Riksdagen godkänner lagförslag 3 i proposition RP 116/2025 rd utan ändringar.

Riksdagen godkänner lagförslag 1 och 2 i proposition RP 116/2025 rd med ändringar. (Utskottets ändringsförslag)

Riksdagen forkastar lagförslagen i lagmotion LM 17/2024 rd.

Riksdagen godkänner fyra uttalanden. (Utskottets förslag till uttalanden)

Utskottets ändringsförslag

1.

Lag

om ändring av lagen om utkomststöd

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om utkomststöd (1412/1997) 2 a §, 7 a § 2 mom., 7 b § 1 mom., 9 § 1 och 2 mom., 10 och 10 a §, 11 § 2 mom. 1 och 5 punkten, 11 § 3 mom., 13 § 1 och 3 mom., 16 § 2 mom., 18 a § ~~1 och 2~~ och 3 mom., 18 b och 18 h §, 27 § 1 mom. samt 27 f § 1 mom.,

av dem 2 a § och 11 § 2 mom. 5 punkten sådana de lyder i lag 411/2023, den finska språk-dräkten i 7 a § 2 mom. sådan den lyder i lag 1242/2023, den svenska språkdräkten i 7 a § 2 mom. sådan den lyder i lag 847/2024, 7 b § 1 mom., 10 a §, 11 § 3 mom., 13 § 1 och 3 mom., ~~18 a § 1 mom.~~, 18 b och 18 h §, 27 § 1 mom. och 27 f § 1 mom. sådana de lyder i lag 1023/2022, 9 § 1 mom. sådant det lyder delvis ändrat i lag 1317/2018, 9 § 2 mom. sådant det lyder i lag 1220/2019, 10 § sådan den lyder i lagarna 1023/2022, 411/2023 och 1106/2024, 11 § 2 mom. 1 punkten sådan den lyder i lag 49/2005 samt 18 a § 2 och 3 mom. sådana de lyder i lag 738/2023, samt

fogas till lagen en ny 2 b §, till lagen en ny 17 a §, i stället för den 17 a § som upphävts genom lag 1107/2016 ~~samt~~, till 18 a §, sådan den lyder i lagarna 1023/2022 och 738/2023, ett nytt 4 mom., ~~samt till lagen nya 18 i och 18 j § och till 18 g §, sådan den lyder i lag 738/2023, ett nytt 2 mom.,~~ som följer:

2 a §

Skyldighet att anmäla sig som arbetssökande

En person som har fyllt 18 år, som ansöker om utkomststöd och som inte uppnått den ålder som berättigar till ålderspension enligt 10 § 1 mom. i folkpensionslagen (568/2007), eller en person som är 17 år gammal och som har fullgjort sin läroplikt, är skyldig att anmäla sig som arbetssökande som söker heltidsarbete och hålla sin jobbsökning i kraft på det sätt som avses i lagen om ordnande av arbetskraftsservice (380/2023), om inte personen

- 1) arbetar som löntagare i arbete där antalet arbetstimmar är minst 30 timmar per vecka,
- 2) får den utkomst som oundgängligen behövs genom sysselsättning som företagare eller i eget arbete,
- 3) studerar på heltid och får en primär förmån som är avsedd att trygga utkomsten under studierna,
- 4) är en sådan person som avses i 3 kap. 3 § 1 mom. eller 4 § 2 mom. 1–6 punkten i lagen om utkomstskydd för arbetslösa (1290/2002),
- 5) på grund av anstaltsvård är förhindrad att ta emot arbete,

Betänkande ShUB 29/2025 rd

6) vårdar hemma ett barn som är under tre år och för det får sådant stöd för hemvård som avses i lagen om stöd för hemvård och privat vård av barn (1128/1996),

7) arbetar som en sådan familjevårdare som avses i familjevårdslagen (263/2015) så att den vård som uppdragsavtalet om familjevård avser binder personen för minst 4 timmar per dag,

8) är en sådan närståendevårdare som avses i lagen om stöd för närståendevård (937/2005) så att den vård som avtalet om närståendevård avser binder personen för minst 4 timmar per dag,

9) fullgör värnplikt eller civiltjänst, eller

10) på grund av någon annan godtagbar och med i 1–9 punkten nämnda orsaker jämförbar orsak är förhindrad att ta emot arbete.

Om en person som ansöker om utkomststöd inte anmäler sig vid Arbetskraftsmyndigheten som arbetssökande som söker heltidsarbete och inte håller sin jobbsökning i kraft, sänks utkomststödet grunddel för personens del med iakttagande av bestämmelserna i 10 §.

Från det krav som gäller antalet arbetstimmar per vecka som avses i 1 mom. 1 punkten kan det avvika i fråga om lärare, arbetstagare som utför hemarbete, konstnärer och personer som utför skapande eller framställande arbete och andra som arbetar inom branscher där regleringen av arbetstiden avviker från det normala. Hur kraven för antalet arbetstimmar har uppfyllts bestäms då genom att det på grundval av arbetsinkomsterna eller arbetstiden anges om verksamheten är väsentlig. När det gäller arbetstagare som utför hemarbete, konstnärer och personer som utför skapande eller framställande arbete förutsätter en avvikelse från kravet som gäller antalet arbetstimmar i 1 mom. 1 punkten att arbetstiden inte utgör en grund för lönen. Närmare bestämmelser om de förutsättningar under vilka det kan avvika från det krav som gäller antalet arbetstimmar och som avses i 1 mom. 1 punkten utfärdas genom förordning av statsrådet.

Trots vad som föreskrivs i 1 mom. är en studerande som avses i 1 mom. 3 punkten och som studerar för att avlägga sin första examen som ger yrkesfärdigheter, ändå inte skyldig att anmäla sig som arbetslös arbetssökande vid Arbetskraftsmyndigheten innan tre månader har förflutit från det att den primära förmån som är avsedd att trygga den studerandes utkomst under studierna upphört. Den period på tre månader som avses här kan förlängas med en ny tidsfrist på tre månader om den studerande presenterar tillräcklig utredning om att studierna framskrider under tidsfristen och att det är möjligt att slutföra studierna inom ett år från det att den primära förmånen upphört. Tidsfristen kan förlängas sammanlagt för högst ett år.

Trots vad som föreskrivs i 1–4 mom. förutsätts det inte i fråga om skyldigheten att anmäla sig som arbetssökande att en sådan arbetssökande som får invalidpension i form av delpension söker heltidsarbete.

2 b §

Skyldighet att ansöka om primär förmån

Den som ansöker om utkomststöd är skyldig att ansöka om en sådan primär förmån i förhållande till utkomststödet som betalas under tiden för studier, arbetslöshet, sjukdom, rehabilitering, arbetsoförmåga och ålderdom eller en primär förmån som betalas på basis av ett barns födelse, vid förlust av en försörjare eller vid behov av stöd för boende och som personen kan antas vara berättigad till.

Om den som ansöker om utkomststöd inte ansöker om en förmån enligt 1 mom., sänks utkomststödet grunddel för personens del med iakttagande av bestämmelserna i 10 §.

Betänkande ShUB 29/2025 rd

7 a §

Boendeutgifter

Bestämmelser om det behövliga beloppet av sökandens boendeutgifter som avses i 1 mom. 1–3 punkten utfärdas genom förordning av statsrådet. Boendeutgifterna fastställs på grundval av den ort där bostaden är belägen och familjens storlek. Boendeutgifterna grundar sig upp till en familjestorlek på fyra personer på de genomsnittliga boendeutgifterna som grundar sig på 60-percentilen för mottagarna av utkomststöd samt mottagarna av allmänt bostadsbidrag enligt lagen om allmänt bostadsbidrag (938/2014). Då beaktas de genomsnittliga boendeutgifterna endast för de mottagare som inte har någon särskild grund för att bo i bostaden. Genom förordning av statsrådet justeras boendeutgifterna minst en gång per år på ett sätt som motsvarar förändringen i de genomsnittliga boendeutgifterna för mottagarna av utkomststöd och mottagarna av allmänt bostadsbidrag, förutsatt att förändringen är minst tre procent. Det fastställda beloppet av boendeutgifterna höjs eller sänks dock med högst fem procent per år. Av särskilda skäl som förekommer i kommunen kan dock beloppet av boendeutgifterna höjas med mer än fem procent och högst med 10 procent per år. Från och med den femte familjemedlemmen kan boendeutgifterna fastställas som ett enda tal som baserar sig på antalet extra personer.

7 b §

Hälso- och sjukvårdsutgifter och övriga utgifter

Som övriga grundutgifter beaktas till behövligt belopp andra nödvändiga hälso- och sjukvårdsutgifter än de som ingår i grunddelen. Folkpensionsanstalten kan vid bedömningen av utgiftens behövliga belopp och nödvändighet ta i beaktande allmänt godkänd vårdpraxis och forskningsbevis samt kostnadseffektiviteten hos nya eller särskilt dyra läkemedelspreparat.

9 §

Grunddelens storlek

Utkomststödet grunddel per månad är

- 1) för ensamstående 449,86 euro,
- 2) för andra personer över 18 år än de som avses i 1 punkten 86 procent av grunddelen enligt 1 punkten, om inte 3 punkten föranleder annat,
- 3) för personer som fyllt 18 år och som bor tillsammans med sina föräldrar 73 procent av grunddelen enligt 1 punkten,
- 4) för barn mellan 10 och 17 år 72,2 procent av grunddelen enligt 1 punkten, samt
- 5) för barn under 10 år 65 procent av grunddelen enligt 1 punkten.

Betänkande ShUB 29/2025 rd

Grunddelen enligt 1 mom. 1 punkten tillkommer även en förälder som bor tillsammans med sitt barn som fyllt 18 år och varken är gift eller bor under äktenskapsliknande förhållanden enligt 3 § 1 mom. Till en ensamförsörjare betalas grunddelen för en ensamstående förhöjd med 15 procent.

10 §

Sänkt grunddel

Grunddelens belopp sänks med 20 procent för en person vars behov av utkomststöd föränleds av att

1) personen har förfarit arbetskraftspolitiskt klandervärt så att personen inte med stöd av 2 kap. 13 eller 14 § eller 2 a kap. i lagen om utkomstskydd för arbetslösa är berättigad till arbetslöshetsförmån för viss tid eller tills vidare,

2) en invandrare som avses i lagen om främjande av integration (681/2023) och som inte är skyldig att anmäla sig som arbetssökande vid arbetskraftsmyndigheten enligt 2 a § i denna lag, utan grundad anledning har vägrat delta i utarbetandet av en integrationsplan eller i sysselsättningsfrämjande åtgärder som avtalats specificerat i integrationsplanen eller om invandraren genom sin försummelse har föranlett att ingen integrationsplan har kunnat utarbetas.

Om grunddelens belopp sänkts med 20 procent redan en månad och förutsättningarna för en sänkning av grunddelen fortsätter även under följande månad, fortsätter sänkningen av grunddelen med 40 procent så länge förutsättningarna för en sänkning av grunddelen uppfylls.

Om en persons arbetslöshetsförmån av de orsaker som avses i 1 mom. 1 punkten har avbrutits för högst en kalendermånad, sänks utkomststödet grunddel för en månad. Om en persons arbetslöshetsförmån av de orsaker som avses i 1 mom. 1 punkten har avbrutits för längre tid än en månad, sänks utkomststödet grunddel för så många månader som avbrottet i arbetslöshetsförmånen varar, beräknat i hela kalendermånader.

I situationer där arbetslöshetsförmån tills vidare inte betalas av de orsaker som avses i 1 mom. 1 punkten, fortsätter sänkningen av utkomststödet grunddel sex månader. Sänkningen av grunddelen upphör dock tidigare, om personens rätt till arbetslöshetsförmåner återställs tidigare eller om personen inte längre ska betraktas som arbetslös, men varar ändå minst två månader.

Om grunddelen sänks på grund av orsaker som avses i 1 mom. 2 punkten kan sänkningen vara högst två månader åt gången räknat från vägran eller försummelsen.

Grunddelens belopp sänks med 50 procent för en person vars behov av utkomststöd föränleds av att personen

1) som fyllt 18 år trots uppmaning inte inom en tidsfrist på en månad har ansökt om en sådan primär förmån som avses i 2 b § och som personen med beaktande av livssituationen och omständigheterna sannolikt kan antas ha rätt till,

2) som enligt 2 a § är skyldig att anmäla sig som arbetssökande trots uppmaning inte inom en tidsfrist på en månad har anmält sig som arbetssökande.

Sänkningen av grunddelen med 50 procent fortsätter så länge

1) personen inte har ansökt om en sådan primär förmån som avses i 6 mom. 1 punkten,

2) personen inte har anmält sig på det sätt som avses i 6 mom. 2 punkten.

Trots vad som föreskrivs i 1–7 mom. kan sänkningen av grunddelen endast göras om den inte äventyrar den utkomst som oundgängligen behövs för att trygga ett människovärdigt liv och om sänkningen inte heller i övrigt kan anses oskäligen. **Sänkningen av grunddelen grundar sig på indi-**

Betänkande ShUB 29/2025 rd

viduell prövning. Bestämmelser om skyldigheten för en anställd hos Folkpensionsanstalten att kontakta socialvården för bedömning av stödbehovet finns i 35 § i socialvårdslagen (1301/2014).

10 a §

Förfarande för sänkning av grunddelen

Innan grunddelen sänks i en situation som avses i 10 § 6 mom. ska Folkpensionsanstalten vid behov anvisa och handleda klienten att anmäla sig som arbetslös arbetssökande, hålla jobbsökningen i kraft och ansöka om en primär förmån enligt 2 b §. (Nytt)

Innan grunddelen sänks ska klienten ges tillfälle att presentera utredning om skälen till att grunddelen inte ska sänkas eller till att sänkningen är oskälig. När sänkningen av grunddelen fortsätter på samma grunder och med samma belopp som grunddelen har sänkts föregående månad, ska klienten särskilt ges tillfälle att presentera ny utredning endast om det av ansökan eller annars framkommer skäl på basis av vilka det kan anses nödvändigt att höra klienten på nytt.

Folkpensionsanstalten avgör huruvida grunddelen ska sänkas. Folkpensionsanstalten beslutar om sänkning av grunddelen för en månad åt gången. Folkpensionsanstalten kan begära ett utlåtande av välfärdsområdets socialvård om de faktorer som inverkar på sänkningen av grunddelen. Sökanden ska på förhand informeras om att utlåtande begärs.

11 §

Inkomster som skall beaktas

Som inkomster beaktas dock inte

1) förvärvsinkomster och understöd som ska anses som ringa för en person som är under 18 år,

5) kostnadsersättning enligt lagen om utkomstskydd för arbetslösa och lagen om ordnande av arbetskraftsservice och ersättning för uppehälle enligt lagen om Folkpensionsanstaltens rehabiliteringsförmåner och rehabiliteringspenningförmåner (566/2005),

Utöver det som föreskrivs i 2 mom. ska för en inkomsttagare under 18 år inte beaktas 150 euro per månad av förvärvsinkomster.

13 §

Tiden för vilken utkomststöd fastställs och beräkning

Utkomststödet fastställs per månad. Utkomststöd kan vid behov beviljas, utbetalas och avslås för kortare eller längre tid än en månad.

Då de utgifter enligt 7 och 7 a–c § som utgör grund för utkomststödet samt inkomsterna enligt 11 § och tillgångarna enligt 12 § räknas ut, beaktas utgifterna, inkomsterna och tillgångarna för den tidsperiod för vilken utkomststödet fastställs. Inkomst som erhållits den sista bankdagen i månaden beaktas dock som inkomst i beräkningen för följande månad, med undantag för situa-

Betänkande ShUB 29/2025 rd

tioner där det övergår till periodisering av arbetslöshetsförmånen. Inkomsterna kan dock delas upp i poster som beaktas under flera sådana tidsperioder för vilka utkomststöd fastställs, om det är skäligt med beaktande av inkomstens engångsnatur eller grunden för inkomsten eller dess användningsändamål.

16 §

Utbetalning av utkomststöd

Utkomststödet kan av särskilda skäl betalas till sökandens familjemedlem eller till den som sörjer för stötagaren för att användas för stötagarens uppehälle eller annars användas för betalning av utgifter för stötagarens uppehälle. Det grundläggande utkomststöds andel av hyran för bostaden betalas dock alltid direkt till hyresvärden, om hyresgarantin för bostaden har beviljats som en del av det grundläggande utkomststöd som Folkpensionsanstalten beviljat.

17 a §

Indragning av utkomststöd

När rätten till utkomststöd upphör helt och hållet dras utkomststödet in från och med

- 1) följande obetalda post, när stötagaren har flyttat utomlands,
- 2) följande obetalda post, när stötagaren har avlidit,
- 3) den begärda tidpunkten, när stötagaren begär att stödet ska dras in,
- 4) följande obetalda post, när stötagaren har börjat arbeta och rätten till utkomststöd inte längre uppstår, eller
- 5) följande obetalda post, när stötagaren på grund av annan motsvarande orsak än de som avses i 1–4 punkten inte längre har rätt till utkomststöd.

18 a §

Folkpensionsanstaltens rätt till information och skyldighet att lämna ut uppgifter

~~Folkpensionsanstalten har trots sekretessbestämmelserna rätt att av välfärdsområdets socialvårdsmyndighet på begäran avgiftsfritt få uppgifter och utredningar som finns hos socialvårdsmyndigheten och som är nödvändiga för behandlingen och avgörandet av ett utkomststödsärende som handläggs vid Folkpensionsanstalten. Folkpensionsanstalten har också trots sekretessbestämmelserna rätt att av en arbetslöshetskassa på begäran avgiftsfritt få uppgifter som är nödvändiga för behandlingen och avgörandet av ett utkomststödsärende. Folkpensionsanstalten har dessutom rätt att av en socialvårdsmyndighet och av skattemyndigheterna få sekretessbelagda personuppgifter som finns i deras personregister oberoende av klientens samtycke, om det är nödvändigt för behandlingen av ett utkomststödsärende som avses i denna lag. Folkpensionsanstalten ska på förhand informera klienten om denna möjlighet.~~

Betänkande ShUB 29/2025 rd

Folkpensionsanstalten har trots sekretessbestämmelserna rätt att på begäran avgiftsfritt av statliga och kommunala myndigheter samt andra offentligt rättsliga samfund, Pensionsskyddsentralen, pensionsstiftelser och andra pensionsanstalter, försäkringsanstalter och utbildningsanordnare få sådana uppgifter om den som sökt eller får utkomststöd som är nödvändiga för behandlingen och avgörandet av ett utkomststödsärende som handläggs vid Folkpensionsanstalten. (Nytt)

Vad som i 63 § i lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården (703/2023), nedan kunduppgiftslagen, föreskrivs om utlämnande av sekretessbelagda uppgifter oberoende av klientens samtycke gäller också de nödvändiga uppgifter som Folkpensionsanstalten får i samband med skötseln av sina utkomststödsuppgifter. (Nytt)

Folkpensionsanstalten har trots sekretessbestämmelserna rätt att på begäran avgiftsfritt av penninginstitut få sådana uppgifter om den som söker om eller får utkomststöd som är nödvändiga för behandlingen och avgörandet av ett utkomststödsärende, om tillräckliga uppgifter och utredningar annars inte kan fås och om det finns grundad anledning att misstänka att den som sökt eller får utkomststöd har lämnat otillräckliga eller otillförlitliga uppgifter. Begäran om att få uppgifterna ska framställas skriftligen. Innan begäran framställs ska sökanden eller mottagaren underrättas om detta.

18 b §

Uppgifter som välfärdsområdet lämnar ut till Folkpensionsanstalten på eget initiativ

Välfärdsområdet kan lämna Folkpensionsanstalten de uppgifter som ingår i socialvårdens utlåtande som avses i 15 §.

Välfärdsområdet kan lämna Folkpensionsanstalten uppgifter om beslut om kompletterande eller förebyggande utkomststöd för klienten, om det bedömer att detta är av betydelse för avgörandet av klientens följande ärende som gäller grundläggande utkomststöd.

~~18 g §~~

~~*Välfärdsområdets rätt till information*~~

~~Vad som i 18 a § 4 mom. föreskrivs om Folkpensionsanstaltens rätt att trots sekretessbestämmelserna få uppgifter av penninginstitut gäller också välfärdsområdets rätt att få sekretessbelagda uppgifter som är nödvändiga för skötseln av dess utkomststödsuppgifter enligt denna lag.~~

18 h §

Folkpensionsanstaltens skyldighet att på eget initiativ lämna ut uppgifter till välfärdsområdet

Folkpensionsanstalten ska på eget initiativ trots sekretessbestämmelserna och andra begränsningar som gäller utlämnande av uppgifter i de situationer som avses i 14, 14 c och 14 e § lämna välfärdsområdet uppgifter om handläggningen av ansökan om utkomststöd.

Betänkande ShUB 29/2025 rd

18 i § (Ny)

Socialvårdsmyndighetens rätt att få uppgifter av penninginstitut

Socialvårdsmyndigheten har trots sekretessbestämmelserna rätt att på begäran avgiftsfritt av penninginstitut få sådana uppgifter om den som sökt eller får utkomststöd som är nödvändiga för behandlingen och avgörandet av ett utkomststödsärende, om tillräckliga uppgifter och utredningar annars inte kan fås och om det finns grundad anledning att misstänka att den som sökt eller får utkomststöd har lämnat otillräckliga eller otillförlitliga uppgifter. Begäran om att få uppgifterna ska framställas skriftligen. Innan begäran framställs ska sökanden eller mottagaren underrättas om detta.

18 j § (Ny)

Arbetslöshetskassans skyldighet att lämna ut uppgifter

Arbetslöshetskassan har trots sekretessbestämmelserna skyldighet att på begäran av Folkpensionsanstalten och en socialvårdsmyndighet i landskapet Åland lämna de uppgifter som är nödvändiga för behandlingen och avgörandet av ett utkomststödsärende som handläggs vid de myndigheterna.

27 §

Personkrets som omfattas av tillämpningsområdet

Utkomststöd beviljas en sökande eller familj som vistas stadigvarande i Finland. Vistelsens faktiska karaktär ska utredas individuellt för varje sökande. Om vistelsen av en myndig person kräver uppehållstillstånd, ska uppehållstillståndet vara i kraft. Kravet på uppehållstillstånd enligt denna lag uppfylls dock redan då tillståndsansökan gjorts anhängig, om uppehållstillstånd har sökts i Finland. Rätt till utkomststöd enligt detta moment föreligger inte, om personen har fått ett verkställbart beslut om avlägsnande ur landet.

— — — — —

27 f §

Kommunens finansieringsandel av kostnaderna för det grundläggande utkomststödet

Kommunens finansieringsandel av kostnaderna för det grundläggande utkomststödet är 50 procent. Kommunens finansieringsandel är dock 100 procent, om den sökande är 18–24 år och det i familjen endast finns personer i åldern 18–24 år. Vid utbetalningen av grundläggande utkomststöd ska Folkpensionsanstalten rikta kostnaderna till den kommun inom vilken sökanden eller familjen stadigvarande vistas.

— — — — —

—————

Betänkande ShUB 29/2025 rd

Denna lag träder i kraft den 20 . Lagens 7 a träder dock i kraft först den 1 december 2026 och 27 f § den 1 januari 2027.

På en ansökan om utkomststöd som gäller tiden före den 1 mars 2026 tillämpas 7 b, 9 och 11 § samt 13 § 3 mom. i deras lydelse vid ikraftträdandet av denna lag.

På en ansökan om utkomststöd som gäller tiden före den 1 januari 2027 tillämpas 7 a § i dess lydelse vid ikraftträdandet.

På en sänkning av grunddelen på grund av en persons arbetskraftspolitiskt klandervärda förfarande som ägt rum före ikraftträdandet av denna lag tillämpas de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet.

På vårdarvode som avses i 5 § i lagen om stöd för närståendevård (937/2005) eller 16 § i familjevårdslagen (263/2015) tillämpas till utgången av 2027 11 § 3 mom., sådant det lydte när denna lag trädde i kraft.

2.

Lag

om ändring av 64 § i lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården (703/2023) 64 § 2 mom. som följer:

64 §

Rätt för myndigheter inom social- och hälsovården att få uppgifter

Vad som i 1 mom. föreskrivs om skyldighet att lämna uppgifter gäller också penninginstitut, om en myndighet inom socialvården inte får tillräckliga uppgifter och utredningar av dem som nämns i 1 mom. och om det finns grundad anledning att misstänka att de uppgifter som klienten eller dennes lagliga företrädare har lämnat är otillräckliga eller otillförlitliga. Begäran ska framställas skriftligen till penninginstitutet. En tjänsteinnehavare inom socialvården som till-förordnats av en behörig myndighet som svarar för ordnandet av socialservice är berättigad att fatta beslutet om att begäran ska framställas. Innan begäran framställs till penninginstitutet ska klienten underrättas om den. Bestämmelser om rätten för en myndighet inom socialvården att av penninginstitut få sådana sekretessbelagda uppgifter som är nödvändiga för skötseln av myndighetens

Betänkande ShUB 29/2025 rd

utkomststödsuppgifter finns med avvikelse från vad som föreskrivs ovan i detta moment i 18 i § i lagen om utkomststöd (1412/1997).

Denna lag träder i kraft den 20 .

3.

Lag

om ändring av 10 § i lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte (189/2001) 10 § 2 mom.,
sådant det lyder i lag 1372/2014, som följer:

10 §

Skyldighet att delta i utarbetandet av en aktiveringsplan och i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte

I fråga om uteblivande från ett möte där en aktiveringsplan utarbetas och vägran att delta i utarbetandet av en aktiveringsplan och i sådan arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte som in-går i aktiveringsplanen eller den sektorsövergripande sysselsättningsplanen tillämpas 2 a kap. 9–14 § i lagen om utkomstskydd för arbetslösa.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Utskottets förslag till uttalanden

1. Riksdagen förutsätter att statsrådet följer och bedömer vilka konsekvenser ändringarna i lagen om utkomststöd har för dem som ansöker om utkomststöd när det gäller deras möjligheter att klara sig på egen hand och deras försörjning, deltagande i service, sysselsätt-

Betänkande ShUB 29/2025 rd

ning och slutförande av studier. Dessutom bör statsrådet följa och bedöma ändringarnas konsekvenser för behovet av kompletterande och förebyggande utkomststöd samt för Folkpensionsanstaltens och välfärdsområdenas samarbete när det gäller prövning av sänkningen av utkomststödet grunddel och hänvisning till tjänster.

2. *Riksdagen förutsätter att statsrådet i samarbete med Folkpensionsanstalten, välfärdsområdena och andra aktörer en gång per halvår följer och bedömer vilka konsekvenser ändringarna i lagen om utkomststöd har för barnfamiljernas försörjning och möjligheter att klara sig och vid behov vidtar korrigerande åtgärder.*
3. *Riksdagen förutsätter att statsrådet följer vilka konsekvenser ändringarna i lagen om utkomststöd har för den ekonomiska situationen för närståendevårdare med låga inkomster och utreder möjligheten att omvandla arvudet för stödet för närståendevård till prioriterad inkomst i socialskyddsförmånerna som en del av det parlamentariska arbetet för att reformera den sociala tryggheten.*
4. *Riksdagen förutsätter att statsrådet följer vilka sammantagna konsekvenser ändringarna i lagen om utkomststöd, de skärpta påföljderna inom utkomstskyddet för arbetslösa (RP 108/2025 rd), bestämmelserna om allmänt stöd (RP 112/2025 rd) och ändringarna som gäller arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte (RP 109/2025 rd) har för försörjningen, samsättningen och servicen för dem som ansöker om utkomststöd och att statsrådet vid behov ändrar lagstiftningen.*

Helsingfors 7.12.2025

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Krista Kiuru sd
vice ordförande Mia Laiho saml
medlem Maaret Castrén saml
medlem Bella Forsgrén gröna
medlem Hilkkä Kemppi cent
medlem Aki Lindén sd
medlem Hanna-Leena Mattila cent
medlem Ville Merinen sd
medlem Minna Reijonen saf
medlem Anne Rintamäki saf (delvis)
medlem Päivi Räsänen kd
medlem Pia Sillanpää saf
medlem Oskari Valtola saml
medlem Henrik Wickström sv
ersättare Noora Fagerström saml (delvis)
ersättare Jari Koskela saf (delvis)
ersättare Milla Lahdenperä saml (delvis)
ersättare Pia Lohikoski vänst.

Betänkande ShUB 29/2025 rd

Sekreterare var

utskottsråd Sanna Pekkarinen.

Betänkande ShUB 29/2025 rd
Reservation 1 /vänst, sd, gröna

Reservation 1

Motivering

Regeringen Orpo föreslår flera försämringar i utkomststödet i namn av en så kallad totalreform: en allmän sänkning av grunddelen i det grundläggande utkomststödet, en begränsning av de hälso- och sjukvårdsutgifter som påverkar det grundläggande utkomststödet exklusive grunddelen så att endast nödvändiga utgifter beaktas, en ändring av definitionen av boendeutgifter som ersätts med grundläggande utkomststöd och en betydande skärpning av nedskärningarna av sanktionskaraktär samt slopandet av det skyddade beloppet på 150 euro för personer som fyllt 18 år.

Enligt propositionen är målen med reformen bland annat att stärka individens förmåga att klara sig självständigt och att minska det långvariga beroendet av utkomststöd. De föreslagna ändringarna ökar dock fattigdomen, försvagar incitamenten för småskaligt arbete och hotar att leda till oskäligen konsekvenser till exempel för personer med hälsoproblem och personer som riskerar att marginaliseras. När regeringens beslut om social trygghet granskas som en helhet framgår det att de ytterligare ökar behovet av utkomststöd och därmed också det långvariga beroendet av utkomststöd.

Som det konstateras i propositionen hör mottagarna av utkomststöd till de befolkningsgrupper som har de lägsta inkomsterna och har det sämst ställt. Tidigare har de omfattande nedskärningarna i den sociala tryggheten för dessa befolkningsgrupper motiverats med att utkomststödet kompenserar inkomstbortfallet för dem som har de allra lägsta inkomsterna. Men nu skär regeringen mekaniskt ner minimiskyddet också för personer som saknar faktiska möjligheter att förbättra sin försörjning, till exempel av hälsoskäl.

Enligt 19 § 1 mom. i grundlagen har alla som inte förmår skaffa sig den trygghet som behövs för ett människovärdigt liv rätt till oundgänglig försörjning och omsorg. Det är fråga om en absolut rättighet som inte kan begränsas. De föreslagna försämringarna äventyrar de minimikrav som internationella människorättskonventioner ställer, trots att Finland redan i det nuvarande rättsläget upprepade gånger har fått anmärkningar av tillsynsorganen för dessa konventioner om att nivån på såväl grundskyddet som minimiskyddet är otillräcklig.

Sänkning av nivån på utkomststödet grunddel

I propositionen föreslås det att nivån på utkomststödet grunddel sänks med tre procent för ensamstående personer som fyllt 18 år och för personer som fyllt 18 år som bor tillsammans med sina föräldrar samt med cirka två procent för andra personer som fyllt 18 år. Nedskärningen är mekanisk till sin karaktär, och de personer som berörs har därför ingen möjlighet att undgå en sänkning av minimiförsörjningen på grund av hälsoskäl eller andra skäl.

Nedskärningen skulle minska en ensamstående persons disponibla inkomst med cirka 18 euro per månad och för ensamförsörjare skulle effekten vara cirka 15 euro per månad. Som diskrimineringsombudsmannen påpekar i sitt yttrande täcker utkomststödet grunddel i fortsättningen inte

Betänkande ShUB 29/2025 rd
Reservation 1 /vänst, sd, gröna

förutsättningarna för ett människovärdigt liv i någon av de typer av familjer som bedöms i propositionen.

Enligt propositionen täcker utkomststödets grunddel för ensamboende för närvarande 98 procent av den referensbudget som beskriver förutsättningarna för ett människovärdigt liv. Efter nedskärningen skulle täckningen vara endast 95 procent, vilket illustrerar propositionens negativa konsekvenser för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Dessa effekter skulle också drabba barnfamiljer, eftersom särskilt ensamförsörjarfamiljernas försörjning skulle hamna under referensbudgeten.

Skärpta skyldigheter och sanktioner

I propositionen föreslås det att den som ansöker om utkomststöd åläggs en starkare skyldighet att ansöka om primära förmåner. Enligt forskningsdata övergår de flesta mottagare av utkomststöd som saknar primära förmåner redan i dag till sådana förmåner inom några månader. Långvariga situationer beror ofta på negativa beslut om arbetslöshetsförmåner och negativa arbetskraftspolitiska utlåtanden. De ändringar som nu föreslås medför inga lösningar på dessa situationer, utan medför nya problem och oskäliga situationer.

Propositionen beaktar inte mottagarnas faktiska möjligheter att uppfylla de uppställda skyldigheterna och inte heller deras individuella livssituationer. Detta framträder särskilt tydligt i att skyldigheten att anmäla sig som arbetslös arbetssökande framöver också skulle gälla dem som enligt läkarbedömning inte kan arbeta men som inte får sjukdagpenning eller har invalidpension/sjukpension.

Om en sådan sökande inte anmäler sig som arbetslös arbetssökande och därmed inte ansöker om den primära grundförmån som han eller hon har rätt till, såsom arbetslöshetsförmåner, skulle grunddelen i utkomststödet sänkas med 50 procent. Propositionen är alltså särskilt oskälig med tanke på de personer som faktiskt är arbetsoförmögna men som ändå inte har rätt till förmåner vid arbetsoförmåga.

Även med tanke på sysselsättningstjänsternas effektivitet och resursanvändning är det problematiskt om allt fler klienter med begränsad funktionsförmåga styrs till att anmäla sig som arbetssökande, trots att tjänsterna inte är ändamålsenliga för dem. Redan i nuläget uppskattas 25—30 procent av klienterna i sysselsättningstjänster ha sådana begränsningar, och för dem borde man i första hand erbjuda lämpliga social- och hälsovårdstjänster samt rehabilitering.

Enligt propositionen ska skyldigheten att söka heltidsarbete också gälla de mottagare av utkomststöd som arbetar mindre än 30 veckotimmar eller studerar på heltid utan att få studieförmåner. Det innebär att en studerande skulle vara skyldig att söka arbete och ta emot arbete även om det leder till avbrutna studier. Som det konstateras i propositionen kan avbrutna studier minska den arbetsökandes möjligheter att få arbete, byta bransch och få bättre lön. Om kompetensen hos dem som söker arbete inte motsvarar arbetsmarknadens krav på yrkesskicklighet, kan arbetslösheten också bli långvarig och för sin del öka utgifterna inom utkomtskyddet för arbetslösa.

Betänkande ShUB 29/2025 rd
Reservation 1 /vänst, sd, gröna

I propositionen skärps påföljderna för utkomststöd så att Folkpensionsanstalten under vissa förutsättningar kan sänka utkomststödet grunddel med 50 procent, medan nuvarande sanktioner är 20 och 40 procent. Sanktionerna inom utkomststödet riktas ofta mot personer med problem i livshantering och hälsa. I stället för ”uppmuntran” kan sanktionerna leda till att problemen hopar sig, att personer försvinner från tjänster, att hjälp fördröjs och att till att marginaliseringen ökar.

De föreslagna skärpningarna skulle också öka antalet situationer där sänkning av utkomststödet grunddel blir aktuell. Grunddelen ska enligt förslaget dock inte sänkas om sänkningen ”bedöms äventyra den utkomst som oundgängligen behövs för ett människovärdigt liv i hushåll som får utkomststöd eller om sänkningen i övrigt kan anses vara oskälig”. Denna skyddsbestämmelse tryggar dock inte i tillräcklig utsträckning den oundgängliga försörjning som förutsätts i 19 § 1 mom. i grundlagen. Också Folkpensionsanstalten har framhållit för utskottet att dess beslutsfattande baseras på skriftliga uppgifter och att socialvårdens yrkespersoners roll är liten, vilket ökar risken för schablonmässiga beslut. Det finländska systemet, där prövningen av en sänkning av sista-handsskyddet görs utan personligt möte, är överlag exceptionellt.

Enligt Folkpensionsanstalten är det oklart vilken vikt som i skälighetsprövningen läggs vid klientens sjukdomar och problem med livshantering eller vid det faktum att klienten redan har rättat sitt klandervärda förfarande. Just dessa faktorer är dock ytterst relevanta både för propositionens konsekvenser för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna och för propositionens allmänna acceptans och praktiska konsekvenser.

De nu föreslagna ändringarna skulle sannolikt öka antalet skadliga sanktioner som riktas mot personer med psykiska problem och problem med livshantering. Sanktionerna kan också bli hårdare än tidigare, vilket förstärker deras negativa effekter. De negativa konsekvenserna skulle i stor utsträckning drabba även barnfamiljer och barns försörjning, trots att barn naturligtvis inte själva kan påverka förmånsbeslut som är skadliga för dem.

Trots att den sociala tryggheten blir mer förpliktande stärks inte de tjänster som denna utsatta målgrupp behöver, och inte heller sysselsättningstjänsterna. I stället har dessa tjänster vid upprepade tillfällen skurits ned under den nuvarande regeringsperioden. För regeringen Orpo har de skärpta sanktionerna inom den sociala tryggheten blivit ett självändamål som inte syftar till att aktivitera utan endast till att bestraffa människor för fattigdom, sociala problem och hälsoproblem.

Som ofta tidigare har regeringen inte i tillräcklig utsträckning bedömt propositionens samlade effekter tillsammans med andra nedskärningar i socialskyddet. Regeringen har samtidigt lagt fram en proposition om skärpning av påföljderna inom arbetslöshetsförmånerna från och med början av 2026. Enligt propositionen om utkomststöd leder ett avbrott i arbetslöshetsförmånen i princip också till att utkomststödet grunddel sänks, och de ändringar som föreslås i lagen om utkomstskydd för arbetslösa ökar i sin tur öka antalet och strängheten av sanktioner inom arbetslöshetsförmånerna avsevärt. Följden skulle bli att en enskild försummelse i praktiken leder till dubbel bestraffning för den arbetslösa, där arbetslöshetsförmånen avbryts och utkomststödet sänks. Till följd av dessa propositioner skulle sanktionssystemet inte längre vara rimligt ur den arbetslösas perspektiv och inte heller utgöra en begriplig helhet.

Betänkande ShUB 29/2025 rd
Reservation 1 /vänst, sd, gröna

Slopande av förvärvsinkomstavrdraget, dvs. det skyddade beloppet

Enligt propositionen slopas förvärvsinkomstavrdraget för grundläggande utkomststöd, som i den gällande lagen är 150 euro i månaden, i fråga om andra än personer under 18 år. Även andra inkomster och understöd som anses vara ringa beaktas i fortsättningen till fullo för personer som inte är under 18 år.

Slopandet av förvärvsinkomstavrdraget på 150 euro, det vill säga det skyddade beloppet, är en fortsättning på regeringens skadliga beslut om slopande av det skyddade beloppet i arbetslöshetsförmånerna och det allmänna bostadsbidraget. Förslaget försvagar ytterligare incitamenten att utföra småskaligt arbete för mottagare av utkomststöd, där incitamenten redan nu är de sämsta bland alla förmåner. I fortsättningen ska redan första intjänade euro dras av till fullt belopp från utkomststödet.

Regeringens politik, där kortvarigt eller deltidsarbete betraktas som något negativt, är både ekonomiskt orimlig och mänskligt grym. Alla har inte förutsättningar för heltidsarbete, och heltidsarbete finns inte heller alltid i tillräcklig omfattning. Enligt Statens ekonomiska forskningscentrals undersökning har andelen arbetslösa som får arbetsinkomster redan sjunkit efter slopandet av utkomstskyddets skyddade belopp, vilket är ett tecken på negativa incitamentseffekter. Av någon anledning vill regeringen upprepa samma misstag för utkomststödsdelen, trots att det skyddade beloppet i stället borde återinföras även i arbetslöshetsförmånerna och bostadsbidraget.

När julen närmar sig kan många också uppleva det som grymt att även andra små inkomster framöver ska beaktas fullt ut. Detta innebär att till exempel en liten penninggåva till en ung person som fyllt 18 år och bor hos sina föräldrar skulle dras av fullt ut från familjens utkomststöd. De offentliga besparingar som detta ger upphov till är så minimala att förslaget med fog kan betraktas som illvilligt.

Begränsning av hälso- och sjukvårdsutgifter

Utgifter som hänför sig till hälso- och sjukvård och beaktas till behövligt belopp som övriga grundutgifter ska enligt propositionen begränsas till nödvändiga utgifter för hälso- och sjukvård. Vid bedömningen av hälso- och sjukvårdsutgifters behövliga belopp och nödvändighet beaktas ”allmänt godkänd vårdpraxis och forskningsevidens samt för nya eller särskilt dyra läkemedel även kostnadseffektiviteten”. Propositionen beskriver på denna punkt effekterna och skillnaden mot nuläget särskilt bristfälligt. Det är dock allmänt känt att de som får utkomststöd använder offentliga hälsovårdstjänster mer och har i genomsnitt fler sjukdomar. Att begränsa hälso- och sjukvårdsutgifter riskerar att öka de redan betydande hälsoskillnaderna mellan olika befolkningsgrupper.

Förslag

Vi föreslår

att riksdagen förkastar lagförslagen och

Betänkande ShUB 29/2025 rd
Reservation 1 /vänst, sd, gröna

att riksdagen godkänner fyra uttalanden. (Reservationens förslag till uttalanden)

Reservationens förslag till uttalanden

- 1. Riksdagen förutsätter att statsrådet ger akt på och bedömer hur användningen av förfarandet för sänkning av utkomststödet förändras till följd av reformen och hur den individuella prövningen vid beslut om sänkning i praktiken genomförs samt lämnar en redogörelse om detta till social- och hälsovårdsutskottet före utgången av 2026.*
- 2. Riksdagen förutsätter att statsrådet säkerställer att Folkpensionsanstalten har tillräckliga resurser för den rådgivning, för det samarbete med välfärdsområdena och för den behöriga skälighetsprövning vid handläggningen av ärenden som gäller sänkning som reformen förutsätter.*
- 3. Riksdagen förutsätter att statsrådet följer och utvärderar reformens konsekvenser särskilt när det gäller hur fattigdomen, barnfamiljsfattigdomen, marginaliseringen och hemlösheten utvecklas.*
- 4. Riksdagen förutsätter att statsrådet följer och utvärderar reformens konsekvenser för studerande som får utkomststöd, de studerandes försörjning under sommaren och deras avbrott i studierna samt mer omfattande arbetsmarknadskonsekvenser.*

Helsingfors 7.12.2025

Pia Lohikoski vänst
Aki Lindén sd
Krista Kiuru sd
Ville Merinen sd
Bella Forsgrén gröna

Betänkande ShUB 29/2025 rd
Reservation 2 /cent

Reservation 2

Motivering

Regeringen föreslår att lagen om utkomststöd, lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården och lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte ändras. Regeringen eftersträvar i enlighet med regeringsprogrammet besparingar i utgifterna för utkomststödet genom att skärpa villkoren för att få utkomststöd och genom att öka de skyldigheter som åläggs dem som ansöker om stödet.

Centern anser det vara ändamålsenligt att systemet för social trygghet uppmuntrar människor att arbeta och hänvisar dem till lämpliga förmåner och tillhörande tjänster. Målet att begränsa utgifterna för utkomststödet, minska den långvariga användningen av utkomststöd och därigenom stärka den offentliga ekonomin är också i sig motiverat.

Lagförslaget har emellertid också negativa konsekvenser. Slopandet av de skyddade beloppen försvagar incitamenten att ta emot småskaligt arbete och deltidsarbete, nedskärningarna försämrar försörjningen för barnfamiljer som använder stödet och ökningen av kommunernas finansieringsandel ökar osäkerheten inom kommunsektorn. De strikta och i de flesta fall kompromisslösa krav som ställs på stödmottagare leder till att personer med nedsatt arbetsförmåga av hälsoskäl blir arbetslösa arbetssökande. Arbetsmängden för Arbetskraftsmyndigheterna ökar mer än vad som har beaktats i lagförslaget. I dessa avseenden är propositionen problematisk.

Av dessa skäl motsätter sig Centern eller förhåller sig reserverat till vissa av de föreslagna ändringarna. Utkomststödet skyddade belopp bör inte slopas och i situationer som leder till sänkning av utkomststödet bör det tillåtas mer prövning från fall till fall, så att stödmottagarnas svåra personliga situationer kan beaktas på ett mer humant sätt.

Slopandet av skyddade belopp försvagar lönsamheten i småskaligt arbete och deltidsarbete

Enligt propositionen ska små förvärvsinkomster från deltidsarbete, högst 150 euro, inte längre kunna lämnas obeaktade i beräkningen av utkomststödet.

Centern anser att också småskaligt deltidsarbete alltid måste kunna tas emot på ett lönsamt sätt. Därför har Centern tidigare motsatt sig att regeringen slopat utkomstskyddets och det allmänna bostadsbidragets skyddade belopp och motsätter sig också slopandet av utkomststödet skyddade belopp. Centerns uppfattning är att även ett begränsat arbetsdeltagande stärker arbetslivsfärdigheter och främjar kontrollen över vardagen.

Att slopa det skyddade beloppet kan innebära att även ett sådant begränsat arbetsdeltagande upphör helt och därmed ytterligare försvagar stödmottagarens anknytning till arbetslivet. Redan nu har slopandet av utkomstskyddets och det allmänna bostadsbidragets skyddade belopp haft negativa konsekvenser för incitamenten att ta emot deltidsarbete i en situation där det dessutom finns färre heltidsarbeten att tillgå än tidigare.

Betänkande ShUB 29/2025 rd
Reservation 2 /cent

Beaktande av små inkomster i beräkningen av utkomststödet

Enligt propositionen ska även små understöd, såsom penninggåvor, i fortsättningen beaktas i beräkningen av utkomststödet från första euro, vilket innebär att de minskar utkomststödet för månaden med motsvarande belopp. Det är oskäligt att till exempel en födelsedags- eller julgåva på några tiotals euro minskar utkomststödet. Det är möjligt att penninggåvor i fortsättningen ges kontant i stället för via kontotransaktioner i syfte att kringgå bestämmelsen. Vi anser att detta är en förändring som sänker den allmänna moralen. Att beakta sådana ringa inkomster i beräkningen av utkomststödet ökar också den administrativa arbetsbördan vid beslut om utkomststöd.

Kriterierna för sänkning av det grundläggande utkomststödet är alltför absoluta

Enligt propositionen ska utkomststödet grunddel sänkas med 50 procent, om den som får utkomststöd inte inom en månad ansöker om en primär förmån och anmäler sig som arbetslös arbetssökande. Vid arbetskraftspolitiskt klandervärt förfarande sänks grunddelen först med 20 procent och därefter med 40 procent. Till följd av lagändringarna skulle sänkningarna i praktiken oftast ske automatiskt. Endast i situationer där sänkningen skulle äventyra den utkomst som är nödvändig för ett människovärdigt liv ska sänkningen inte göras.

Centern anser det vara ytterst viktigt att människor styrs och får hjälp att ansöka om de primära förmåner som de har rätt till och att beroendet av utkomststöd bryts. Samtidigt anser vi att de villkor och tidsfrister som anges för sänkning av utkomststödet är alltför absoluta och inte medger tillräcklig prövning från fall till fall. Tillsammans med skärpningen av påföljderna för arbetskraftspolitiskt klandervärda förfaranden (RP 108/2025 rd) skärper dessa ändringar avsevärt sanktionsnivån för personer som får arbetslöshetsförmåner och utkomststöd, även i situationer där försummelsen är oavsiktlig. Centern anser att det bör föreskrivas om en större möjlighet till myndigheternas skälighetsprövning i fråga om villkoren för sänkning av det grundläggande utkomststödet och om flexibilitet i tidsfristerna för att uppfylla kraven.

I sitt utlåtande har arbetslivs- och jämställdhetsutskottet också betonat behovet av prövning från fall till fall vid bedömningen av sänkning av utkomststödet. Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet ”betonar att sänkning av grunddelen förutsätter en individuell prövning, där den utkomst som är nödvändig för ett människovärdigt liv måste tryggas” och ”understryker också vikten av rådgivning och vägledning till kunderna, så att oavsiktliga försummelser av skyldigheter kan undvikas”.

Centern påminner också om att lagen om utkomststöd redan nu innehåller skyldigheter för sökanden och påföljder för överträdelser av dessa skyldigheter. Enligt 2 § 2 mom. i lagen om utkomststöd är var och en skyldig att enligt bästa förmåga dra försorg om sig själv och sitt eget uppehälle samt i den omfattning som bestäms i äktenskapslagen (234/1929), lagen om underhåll för barn (704/1975) och i annan lag om sin makes samt sina minderåriga barns och adoptivbarns uppehälle. Enligt 2 a § är en person i åldern 17—64 år som ansöker om utkomststöd skyldig att anmäla sig som arbetslös arbetssökande. Lagen gör det redan nu möjligt att sänka grunddelen av utkomststödet för den som ansöker om utkomststöd, om han eller hon inte anmäler sig som arbetssökande medan han eller hon är arbetslös.

Betänkande ShUB 29/2025 rd
Reservation 2 /cent

Antalet fattiga barnfamiljer ökar på grund av regeringens åtgärder

Centern känner stor oro över regeringens åtgärder, som har lett till att allt fler barnfamiljer har fått en avsevärt lägre inkomstnivå och att antalet barn och unga som lever i fattigdom har ökat betydligt. Fattigdom skapar ojämlikhet mellan barn och påverkar i hög grad en människas liv. Den påverkar i stor utsträckning människans välbefinnande och både fysiska och psykiska hälsa. Forskning visar att fattigdom som upplevs i barndomen kan påverka en människas liv och möjligheter långt in i vuxenlivet.

De föreslagna ändringarna i utkomststödet berör också barnfamiljer som får förmånen. Även om nivån på det grundläggande utkomststödet för minderåriga barn förbättras något genom propositionen, påverkar de försämringar på 2—3 procent som görs i det grundläggande utkomststödet för myndiga bland annat också barnfamiljer. Centern motsätter sig nedskärningar som riktas mot barnfamiljer och skulle också upphäva de nedskärningar i utkomststödet som riktas mot barn. Centern vill skydda barnfamiljerna mot nedskärningar i utkomststödet.

Utöver regeringens nedskärningar i socialskyddet och finansieringen av social- och hälsovårdstjänster har en misslyckad sysselsättningspolitik och oförmåga att främja tillväxt också försämrat förutsättningarna för barnens och ungdomarnas föräldrar att få arbete, vilket skulle möjliggöra en förbättring av familjernas ekonomiska situation och minska behovet av att ta utkomststöd som en förmån i sista hand.

Omvandling av barnbidraget till prioriterad inkomst i utkomststödet

Centern anser att det bör utredas om barnbidrag helt eller delvis ska vara prioriterad inkomst i utkomststödet. Det skulle säkerställa att barnbidraget faktiskt används för att trygga barnens behov och vardag.

Skyldigheten att ansöka om primär förmån och att anmäla sig som arbetslös arbetssökande är i princip motiverad

Centern anser det vara ändamålsenligt att den som ansöker om utkomststöd har skyldighet att ansöka om de primära förmåner som han eller hon har rätt till. Centern betonar dock vikten av tillräcklig rådgivning, handledning och konkret handledning för den som ansöker om utkomststöd när det gäller att ansöka om primära förmåner såsom arbetslöshetsförmåner och bostadsbidrag. Sökanden ska också hänvisas till de tjänster som hör till honom eller henne. Centern anser att det också i övrigt är nödvändigt att Folkpensionsanstalten, kommunerna, sysselsättningsområdena och välfärdsområdena samarbetar smidigt, proaktivt och i rätt tid. Kunduppgifterna måste röra sig snabbt och utan onödig byråkrati mellan olika myndigheter. Dataskyddet får inte utgöra ett hinder för sådant samarbete mellan olika myndigheter som ligger i kundernas intresse och hindra olika myndigheter från att få en behövlig uppfattning om personens situation vid den aktuella tidpunkten. Att det tryggas att information förs vidare ligger framför allt i kundens intresse. På så sätt kan tjänsterna tillhandahållas snabbt, effektivt och verkningsfullt.

Betänkande ShUB 29/2025 rd

Reservation 2 /cent

Situationen försämras för närståendevårdare med låga inkomster som får utkomststöd

Enligt Institutet för hälsa och välfärds statistik finns det för närvarande 62 000 personer som är närståendevårdare i Finland. Utöver dessa finns en ännu större grupp som fungerar som informella vårdare för en anhörig. I propositionen föreslås det att den skyldighet att anmäla sig som arbetssökande för heltidsarbete som redan tillämpas i praxis ska skrivas in i lagen och gälla närståendevårdare och familjevårdare vars vårdarbete binder dem mindre än fyra timmar per dag. Av propositionen framgår inte alls vad gränsen på fyra timmar grundar sig på. I ett yttrande till social- och hälsovårdsutskottet konstateras det att den skyldighet att anmäla sig som arbetssökande som införs i utkomststödet kan minska incitamenten att fungera som närståendevårdare och därmed stå i strid med de mål som anges i regeringsprogrammet om att främja närståendevårdares ställning och jämlikhet.

Propositionen innehåller också andra betydande försämringsringar av situationen och inkomsterna för låginkomsttagare som utför viktigt omsorgsarbete som närståendevårdare. I propositionen konstateras det dessutom att "slopandet av prioriterade inkomster minskar inkomsterna som blir i handen för närståendevårdare som får utkomststöd med 150 euro per månad och i familjer med två närståendevårdare med 300 euro per månad. Enligt tvärsnittsstatistiken för november 2024 fanns det sammanlagt 680 närståendevårdare som fick utkomststöd, vilket är 0,5 procent av dem som fick utkomststöd den månaden. Slopandet av förvärvsinkomstavrdraget kan minska incitamenten att vara närståendevårdare och vikarierande närståendevårdare och på så sätt öka de offentliga utgifterna för social- och hälsovården när vården ska ordnas på något annat sätt." Centern anser att stödet för närståendevård bör betraktas som prioriterad inkomst. Regeringen erkänner alltså själv i sin proposition att ändringarna försvagar incitamenten att vara närståendevårdare. Propositionen beaktar inte heller på något sätt de personer som i praktiken är närståendevårdare utan ett officiellt avtal om närståendevård. Dessa synpunkter lyftes fram redan i remissyttrandena om utkastet till proposition, men trots det gjorde regeringen inga ändringar i lagförslaget.

Ökad arbetsbörda för arbetskraftsmyndigheterna och fler arbetslösa arbetssökande

I propositionen bedöms det att ändringarna i lagen om utkomststöd ökar antalet arbetslösa arbetssökande med cirka 44 000 personer på årsnivå och att kostnaderna för kommunernas sysselsättningstjänster ökar med endast sju miljoner euro.

I yttranden till arbetslivs- och jämställdhetsutskottet bedömdes det att denna bedömning sannolikt är alltför låg. Uppskattningarna av kostnadsökningen för kommunernas finansieringsansvar har minskat i takt med att lagberedningen har framskridit. Likaså har uppskattningarna av antalet klienter varierat avsevärt. Med beaktande av de rådande sysselsättnings- och konjunkturutsikterna är det sannolikt att kostnaderna för lagändringen har beräknats för lågt och de positiva effekterna för högt.

Hälsoutmaningar hos mottagare av utkomststöd och välfärdsområdenas roll i att hantera dem

Att personer som får utkomststöd övergår till arbetslöshetsförmåner under trycket av ökade skyldigheter och hot om sänkning av det grundläggande utkomststödet kan vara problematiskt om personens hälsotillstånd och arbetsförmåga är svaga. Olika hälsoproblem kan hindra en person

Betänkande ShUB 29/2025 rd
Reservation 2 /cent

som anmält sig som arbetslös från att fullgöra sina lagstadgade jobbsökningsskyldigheter och ta del av service. Ur resurs- eller effektivitetsaspekt är det inte ändamålsenligt att vara arbetssökande om personen har så stora brister i arbets- och funktionsförmågan att han eller hon inte kan stödjas till arbete eller utbildning via arbetskraftstjänster eller sektorsövergripande samarbete.

Då mottagare av utkomststöd med hälsoproblem övergår till att vara kunder hos arbetskraftsservicen förutsätts en noggrann utredning av de individuella behoven, funktionsförmågan och den återstående arbetsförmågan. Det ökar trycket på sysselsättningsområdenas sektorsövergripande tjänster och serviceutbud.

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet säger i sitt utlåtande att det vid dess sakkunnigutfrågning framkom att de ”föreslagna lagändringarna kommer att leda till att fler med betydande brister i arbets- och funktionsförmågan anmäler sig som arbetssökande” och att det återkommande uttrycktes ”oro över att arbetslösa personer inte får tillgång till de social- och hälsovårdstjänster de behöver”. Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet ansåg att en situation där kommunerna ansvarar för finansieringen av förmånerna och främjandet av sysselsättningen, men kunderna inte får social- och hälsovårdstjänster av välfärdsområdena enligt sitt primära servicebehov inte är hållbar.

Centern instämmer i de iakttagelser som arbetslivs- och jämställdhetsutskottet lyfte fram. De nya skyldigheter och sanktioner som föreskrivs i utkomststödet kommer sannolikt inte, trots sin strikthet och absolutet, att kunna lösa hindren för sysselsättning för mottagare av utkomststöd med nedsatt arbetsförmåga.

Ökat kommunalt ansvar för utgifterna för utkomststöd till unga

Kommunernas finansieringsansvar för kostnaderna för det grundläggande utkomststödet ska höjas till 100 procent för personer i åldern 18—24 år. Motiveringen till att helt överföra finansieringsansvaret till kommunerna är att motverka ungas marginalisering. Syftet är att uppmuntra kommunerna att säkerställa att de unga avlägger examen på andra stadiet, att de som gått ut gymnasiet söker sig till fortsatta studier och att unga som blir arbetslösa efter examen får arbete så snabbt som möjligt.

Ansvar för de unga har överförts på kommunerna. Kommunerna ansvarar för utbildning och arbetskraftstjänster, men social- och hälsovårdstjänster är välfärdsområdenas ansvar både organisatoriskt och ekonomiskt. Välfärdsområdenas ansvar för dessa unga förblir dock obefintligt. Kommunerna kommer att stå för kostnaderna även i de fall där den unga har till exempel missbruks- eller psykiska problem som hindrar sysselsättning eller slutförande av studier. Om välfärdsområdet inte kan sköta sin del för att lösa den ungas situation, kan den unga inte i ett sådant fall få bästa möjliga hjälp enbart genom sysselsättningstjänster eller studiehandledning som ligger på kommunernas ansvar.

Kommunernas ökade finansieringsandel

Centern förvånas över att konsekvenserna av de lagändringar som regeringen föreslår för den kommunala ekonomin presenteras i exakta siffror, trots att det finns många variabler som påverkar slutresultatet.

Betänkande ShUB 29/2025 rd
Reservation 2 /cent

I propositionen uppskattas att kommunernas kostnader för sysselsättningstjänster ökar med endast sju miljoner euro. I yttranden till arbetslivs- och jämställdhetsutskottet bedömdes det att denna uppskattning sannolikt är alltför låg. Uppskattningarna av kostnadsökningen för kommunernas finansieringsansvar har minskat i takt med att lagberedningen har framskridit. Likaså har uppskattningarna av antalet klienter varierat avsevärt. Med beaktande av de rådande sysselsättnings- och konjunkturutsikterna är det sannolikt att kostnaderna för lagändringen har beräknats för lågt och de positiva effekterna för högt.

Det är nödvändigt att följa konsekvenserna av lagändringarna

Centern anser att det är nödvändigt att följa effekterna av lagändringarna. Vid uppföljningen ska det bedömas om de förändringar som eftersträvas med lagändringarna uppnås och hur väl bedömningen av de ekonomiska konsekvenserna av lagändringarna har lyckats. Regeringen måste vara beredd att vid behov lägga fram lagändringar för riksdagen för att rätta till problemen.

Förslag

Vi föreslår

att riksdagen förkastar lagförslagen och

att riksdagen godkänner tre uttalanden. (Reservationens förslag till uttalanden)

Reservationens förslag till uttalanden

- 1. Riksdagen förutsätter att statsrådet följer lagändringens konsekvenser för utvecklingen av fattigdom bland barnfamiljer och utan dröjsmål börjar bereda de ändringar som behövs för att minska fattigdomen bland barnfamiljer.*
- 2. Riksdagen förutsätter att statsrådet bereder en sådan proposition om ändring av lagen om utkomststöd som beskrivs i reservationen.*
- 3. Riksdagen förutsätter att statsrådet följer kommunernas förmåga att finansiera kostnaderna för det grundläggande utkomststödet till fullt belopp och överföringens styrande effekt.*

Helsingfors 7.12.2025

Hilkka Kemppi cent
Hanna-Leena Mattila cent